

Megjelenik minden esztendőnkön szívfőle képpel ellátva. Előfizelési ár: Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr. Előfizetheti minden postahivatatalnál és könyvtárnál.
Hirdetések díja: 4 hasábos petit sor 9 uj kr. Szerkesztői szállás: mézvárosi utca 2. sz. 2. dík emelet. Kiadó-hivatal: barátok tere 7. szám.

Az igazságügyi uj miniszter.

A közönség bizonyára ismeri azokat a körülményeket, melyek közt Horváth Boldizsár, eddigi igazságügyi miniszter megvált tárcájától, s elhagyta a miniszteri széket, azt másnak engedte át. Mennyiben volt befolyással erre amaz ismeretes eset, hogy a bírósági székhelyek kijelöléséről szóló munkálata, hosszas fáradozás után, épen a kormány felszólalására mellőztetett, valószínűleg sokkal jobban ismert dolog, hogysem itt hosszasanban fejtegetni célszerű volna.

Horváth Boldizsár utódja *Bittó István*, a képviselőház eddigi alelnöke, és abrudbányai képviselő. A hírlapokból szintén tudva van, hogy mielőtt a koronatanácsba való választás rá esett volna, a kormány több jelöltnél is tett ajánlatot. Mondják, hogy Bittót az első közt kiálta meg a tárcával, de akkor nem fogadta el; később azonban újra felszólítván, Deák rábeszélése folytán elvállalta az igazságügy vezetését, kijelentvén, hogy csak ideiglenesen tartja meg a tárcát, s a törvénykezési reformok keresztül vitelében nem akar részt venni.

Kétkedünk azonban, hogy e kikötés való lenne, mert nem tudjuk kimagyarázni, hogy az oly fontos igazságügyi tárcá, melyhez a leg-sürgösb belreformok vannak kötve, provizorius állapotba helyeztessék csak azért, mert a leendő miniszter nem érez kedvet, vagy erőta reformok keresztül vitelére.

Bittó a közéletben eddig meglehetősen nyomatlan szerepet játszott, és senki sem volt, a ki Horváth lekötésének pillanatában rá, mint utódra gondolt volna. A képviselőházban sem mint szónok, sem mint a pénzügyi bizottság elnöke jelentékenyebb helyet nem foglalt el. De úgy látszik, birta a párt bizalmát, mi képviselőházi tisztségek, tavaly a delegáció elnökévé, az idén pedig alelnökévé emelte.

Hódolva a fontos állásnak, melyet ezentúl hazánk kormányzatában elfoglaland, sietünk bemutatni arcképét. Életirátat pedig közöljük egy jobboldali politikai lap után, hol érdemei valószínűleg kellőképen ki voltak emelve. Részünkről csak azt az óhajást fejezzük ki, hogy ez érdemek bokrosod-

janak, s hazánk javára szolgáljanak — Ime, az életrajzi vázlat:

Bittó István, 1822. máj. 2-án született Pozsonymegye Sárosfalva helységében. E helység családjá ősi birtoka, melyről előnevét is írja.

Atyja Bittó Benjámín volt, Pozsonymegye alispánja. A gyermek gondos neveltetésben részesült, iskoláit részint Pesten, részint Pozsonyban végezte, s itt 1840-ben fejezte be a jogi tanulmányait. A tanodákban kezdettől fogva kivált a többiek közül.

Pozsonymegye alsó-esallóközi kerülete őt 1848-ban a népképviselően alapuló első pesti országgyűlésre képviselőül megválasztá. Ekként jutalmazták meg őt polgártársai törekvéseiért, melyeket a népképviselő, a jogegyenlőség és a köztelherviseles érdekében a megye körében kifejtett.

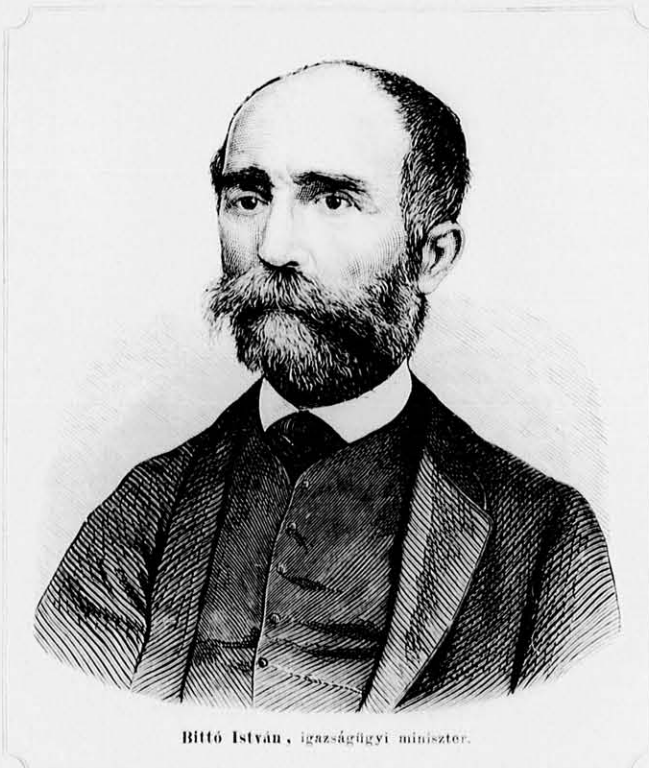
Bittó a kormányt Debrecenbe és Szegedre is lekísérte. A világiosi katasztrófa után menekült, s többekkel együtt Orsován átkelt a határon. Karusini magyar ügynök Belgrádban 4 utlevelet küldött nekik, de ezek eltévtek, és így török kíséret mellett jutottak Widdinbe, hol Bittó Szemere Bertalannal, Hajnik Pállal, Fülep Lipóttal, Imrédy Lipóttal és Ivánka Zsigmonddal folytatta az utat ladiikon Szilisztriáig, innét a Balkánon át Várnáig. Várnáról Konstantinápolyba, innét a francia hajón Athenbe mentek. Szemere és Hajnik ott maradtak, Bittó ellenben Marseillesbe utazott, Franciaországból kirándulást tett Angliába, s Gorove Istvánnal Svájcba.

A külföldön 1851-ig maradt, midőn engedélyt nyervén a hazatérésre, hazajött, Somogyban települt le, hol gazdaságot folytatott s „procul a negotiis” zajtalan életet élt.

A 61-ki alkotmányos föllevenedés napjai Bittót is előszólították a politikai közélet régi, kedvelt mezejére. Somogy megye szigetvári kerülete választá képviselőül. Mint ugyanczen kerület képviselője vett részt az 1865—8-diki országgyűlésen is, hol tevékeny, bár nem hangzatos szerepet játszott, s a többség őt jelesei sorában nevezé.

Az 1869-iki országgyűlésre történt képviselő-választások alkalmával Somogy megyében kisebbségben maradt; s az erdélyi Abrudbánya tisztelte őt meg azzal, hogy képviselőjéül választá. Ez országgyűlésen először második alelnökké, utóbb Gajzágó lelétével első alelnökké választott, mely diszes parlamenti tisztelet miniszterségei viselé. A pénzügyi bizottság, a ház állandó bizottságainak legfontosabbja, őt elnökké választotta, szintugy az 1870-iki magyar delegáció is, melynek tanácskozmányait tapintattal vezeté.

Egyénisége ritka kedvességű, modora lebilin-

Bittó István, igazságügyi miniszter.

Tanulói pályáját elvégezvén, először atyja, a pozsonyi alispán, utóbb Zalay Alajos ítélmester oldala mellett gyakornokoskodott.

Innét a megyei pályára tért át, melyet Mosonymegyénel mint aljegyző kezdett meg. Mosonyból 1845-ben ment át Pozsonymegyébe mint szolgabíró. Fölvilágosodott elvei, tanulmányai kezdettől fogva a szabadelvű ellenek táborába vonzották őt, és a nép kiváló ragaszkodását biztosíták személye irányában, melynek bizonyossága azon tény, hogy

eselő, figyelme nagy dolgokra és apró részletekre egyaránt kiterjed. Nyilvános ülésekben szólni nem szeret, sőt a zajos tanácskozmányokat kerülni lát-szik, s a tartózkodása részint szerénységének, részint lelke csöndesebb ösztöneinek tulajdonítható, melynélfogva beható, intenzív munkával inkább szeret foglalkozni, mint nagy applombal elmondott retorikai csillogásokkal föltűnést okozni.

Mind e tulajdonai s alapos ítéletei az egyes kérdések körül biztosíták részére az elismerést s tekintélyt a többség körében, sőt azon túl is, s a párt vezérének, Deák Ferencnek különös barátságát.

Igy ír a „P. Napló“ az új igazságügyi miniszterről.

A kinevezés június 10-én jelent meg a hivatalos lapban, s ugyanazon napon Büttöt be is mutatták a képviselőházban.

Ő felsége Horváth Boldizsárt teljes elismerés kifejezése mellett mentette föl a szép, de nehéz állástól, melyhez főképp vérmérséklete nem való volt, mert az idegesség, könnyen fellebbauás, és érzékenykedés gyakran hátrányára vált, s ezek nem egy vihart keltek a képviselőházban.

Lantomhoz.

Örömben, bíban a ki hű maradtál,
Kezembe veszek újra tégedet;
Koldus levék, ki mostan hangjaidtól
Nem boldogságot, hitet kéreget.
Oh! add meg azt: — kúpszalt sir fölött is
Minden tavaszszal új virág fakad,
Ültess szívennek sivatag földébe
Új reményeket, új virágokat.

Te voltál, a ki epedő szívemnek
A mennyet földre varázsoltad át,
A boldogságtól reszkető kezembe
Te adtál a szerelem poharát,
Te szőttél fátyolt, hogy ne lássa lelke
A csüggedések rémlátásait
— Mondj most egy édes, bűvésztájtódat,
Aztán szakadjanak meg bűriaid!

Légy néma, mint én; szózatlan, nyugodt,
Nem kérve s várva semmit senkitől
Látod mi szép a hervadó fa sorsa,
Mely titkon fogya egyszerre kidől;
Légy néma: — végső édes dallamoddal
A csillagoknak közelébe szállj,
Élvezzük egyszer még a tiszta éjvot,
S feledjük a mi kínoz, a mi fáj.

De mégis nem! — ne hagyj el soha engem!
Kizűkdhöm, tőröm így könnyebb leszen,
Hisz' hangjaidnál szenvedéseimnek
Kínját sohasem, csak kéjét érzem.
Maradj enyém, hisz' ugyis elhagy minden,
A feledékeny föld ugy, mint az ég,
S a boldogsághól osztályrészem ugyis
Csak az leszen, mit henned bírhaték.

Maradj enyém, s a réginek helyébe
Nyiss új világot, szepet, szabadot,
Mi rablilásba volt amabba' verve,
A szellem legyen újra szabad ott!
Legyen testvér ott minden rokon elme,
S ne járjunk titkon eszszva, mint a rab,
Maradj meg te is testvéremül nekem,
Testvéremül mégis nyiltabb, szabadabb.

És alkossd újra lelkemet egészen,
Kitépve onnan a beteg gyomot,
Kitépve mindent, mindent, a mi ott van,
Csak kettőt ne, kettő maradjon ott!
E kettőt kiméld, mint kimélem is,
És tedd örökké, mint akarom én,
Mi jó lesz tudni, hogyha majd idővel
Mindent vesztve ezt megörözöm.

Zengj lantom, zengj hazánról a kedvesemről
S dícsőítsd meg őket szívem fenekén,
Emlékiük járjon mindenütt előttem,
Ha a világot végkép feledém:
Emlékiük várjon még sírom mélyén is,
Lenn a sötét, a hideg föld alatt,
Mión ajkannak dala megfagyott már,
Mión hír és szív régen megszakadt!

Udvardy Geza.

Cenzura és hadi törvényszékek.

(Irodalmi emlékirataimból.)

Vége.)

Személyesen még nem ismertem, de hallottam, hogy hajdanában István főhercegnek nevelője volt s egyik írója a „Hasznos ismeretek Tárának,” mit azonban alig bíhetek, mert Károlyi alig ötvenes férfi, azon magyar encyclopaedia pedig a harmincas évek elején jelent meg. Negyvenyole után Károlyi nógrádhelyei birtokaira vonult s gazdálkodással s tudományos olvasmányok közt töltötte idejét, míg az 1861-diki országgyűlés fölhasználása után magas állására ki nem nevezeték.

A praesidensnél ép oly számos antichambreiroztak, mint új minisztereinknél szoktak, midőn hivatali állomások szerveztetnek. Különösen számos megye-avagy ibolyaszín főpapot láték. Később beestem azon, hogy ez nap ügyemet még előterjeszthess, végre azonban egy ötlet megváltott a várakozás kínjaitól: az ajtónálónak átadtam névjegyemet — két forintos bankjegyekbe esavarya, azon megbizással, hogy adja át ő méltóságának, t. i. csak a névjegyvet. Két pere mulva föl-táruult előttem az ajtó s harsány szóval hallottam nevémet bejelenteni: tehát beléptem.

Károlyi magas, szikár, eszes arekifejezésű, finom modoru férfi volt, kin meglátszott, hogy korán forgott udvari körökben. Három órane-gyednél tovább beszélgetett velem irodalmi viszonyainkról s ugy látszék, hogy a cenzura zaklató eljárása teljesen ismeretlen volt előtte. Bámulva futotta át a lefoglalt szám megvörösített helyeit, asztalhoz ült és sajátkezűleg írt rendeletet a rendőrigazgatósághoz, melyben a kérdéses szám kiadatását meghagyja s aztán bizalmasan felszólított, terjeszték előle emlékiratot sajtóviszonyainkról, miben változtatni remél. Ezen emlékiratomat el is készítettem később s megküldöttem neki.

A praesidens rendeletével zsebemben, diadalmasan mentem vissza a rendőrigazgatósághoz s igényeltem, hogy jelentsék be a nyomdálán a lap szabadon nyomathatását. Worfka igazgató átvette a rendeletet, elővasta, szépen összehajtotta, íróasztalán levő aktái közé tette s így szólt:

— Szép, szép; de én utasításimat Bécsből kapom, a lap tehát lefoglalva marad. Hanem szabadságában áll önnek még Pálffy grófhöz s onnan az udvari kancelláriához föllebbezni az ügyet. Legfőbb néhány hét mulva megkaphatja a választ. Másik ut ön előtt az, hogy hagyja ki egyszerűen a megkrétázott helyeket, iktasson helyükbe más, küldje be ismét a sajtóhivatalhoz s ha átboesátjuk, azonnal kinyomathatja a lapot.

Nem volt mit választanom. Könnyen beláthat-tam, hogy a budai helytartótanács a sajtógyekre való befolyásával dupirozva van s hogy a Bécsből teljes föllhatalmaztatással ellátott rendőrigazgató-ság e tekintetben korlátlanul intézkedik, mit aztán számtalanszor tapasztaltam. Nagyhirtelen új cikkeket írtam, azokat kiszedtettem, elküldöttem újolag s a lapot szabadon boesátították. Néha a kitérültek helyébe jutott cikkekk sokkal maróbbak voltak, mint a megkrétázottak. Következő héten ezen egész napi kabandjaimat leírtam s kiszedtettem, hanem biz azok nem láthatnak napvilágot a „Bolond Miskában.”

Minden eszfogásom dacára egyszer meg sem kerülhetem ki a haditörvényszék elé állítást.

1859 végén megismerkedtem egy derék lengyel birtokossal, ki forradalmunk alatt seregeinkben mint százados szolgált, s ki aztán gazdagon nősül-vén meg, (neje íróné), jószágai nemesak északi Galiciában, hanem Orosz-Lengyelországban is lettek. 1860 elején nagyobb utazást kellvén tennie észak-kelet felé, társul engem is meghűt s kecses-gtetett, hogy a Kaukazust, fajunk rokonainak ezen észkét a visszajövet a Kiew környékén elterülő hun halmokat is meglátogathatom, mely utóbbi

helyen szíves kalauzum leend a hazánkat ismerő, multunkkal foglalkozó s általában személyesen is ismert Jablonowszky kiewi tanár. Ez utam, közbe-jött nősülésem miatt örök sajnálkozásomra elma-radt, T. M. lengyel barátommal való összeköté-tsem azonban főnmaradt, ki Magyarországra jöve, hol rokonai valának, mindannyiszor fölkeresett. A mint a lengyel fölkelés első mozgalmi támad-tak, az orosz-galiciái határon fekvő Szupranow-kából levelezésünk mind-sűrűbbé vált, értesített a szerenesétlen nemzet állapotáról, sanyargattatásá-ról, szép reményeiről. Egy ízben Samil egyik ele-fántesontos, ezüsttel dusan kirakott hosszú pus-káját küldé hozzám, melyet a fogoly eserkez főnök-től Moszkvában kapott viszontajándék fejé-ben, mit aztán én nemzeti muzemünknek adtam át, hol az máig is őriztetik. Ugyanazon alkalom-mal az orosz uralomra és brutalitására emlékeztető két kanesukát is küldött, melyek egyikét törté-nelmi nevezetessége miatt szintén a nemzeti muzemünknek adtam át magyarszók sorok kíséreté-ben. Talán még visszaemlékszik az olvasó a var-sóiak szomoru október 25-jére. E napon is gyász-tüntetést tartott a székváros lakossága hazája sorsa miatt, melyben a hazafiás agg Felinszky érsek által támogatatték, ki aztán oroszellenes érzel-meinek márttyrjává lett. Gr. Berg kormányzó tilalma dacára több ezer, feketébe öltözött lengyel hölgy gyűlt össze a varsói székesegyházban s ott vallásos ihletű nemzeti dalait éneklé. Egyszerre katonaság veszi körül a templomot, a vezénylő parancsszavára föltáruának a kapu-ajtók s a kozákság löháton rohan isten hajlékába, a térdelő, éneklő sűrű tömeg közé, tiporva azt paripáival, irgalmatlanul ostorozva kanesukáival. Másnap a baronri kegyetlenkedés ezen eszközeiből számos összeszakadt példány hevert a templom márvány talaján s a hazafiak boszúra emlékeztető jelül öz-szeszedtek: egyik példány lengyel barátom által nemzeti muzemünkbe jutott, a másik ép példány most is íróasztalom mellett, fegyvereim között függ. Ezen kanesukák nyújtották nekem az eszmét „Kanesukiádok” cím alatt orosz-ellenes, az utolsó lengyel fölkelés idejéből vett életképeket írni, melyek a rendőrség előtt gyanussá tétel-emre szintén szolgáltak.

A gyászruha viselése egész Lengyelországban eltiltatván, a honleányok feketén zománcolt, tüske-koszoris acélkereszett, a fölkeléshez szító haza-fiak szintén feketén zománcolt, fehér lengyel-sasos platina-gyűrűket viseltek következő fölirattal: „Za Poległychnie Winnie W. Warszawie.” Ezeket, valamint más emlékeket, szabadsági dalokat s a többi, mind megküldé barátom s az érzelmeire nevezé velünk testvér lengyel nemzet iránti rokonszenvem jelül nyilvánosan hordoztam s hordom most is újjamon a fehér-sasos gyűrűt.

Hogy ezen levelezésem s a küldemények nem voltak titok a rendőrség előtt, midőn a pesti postá-nak is meg volta maga fekete kabinjot, az bizo-nyos. Különben egy lengyelországi, valamint kül-földi leveleimet is nem egyszer kaptam gyanus állapotban, némelykor feltörve is s a kétféju sassal lepecsételve. De ha egyrészt összekötöttesben vol-tam is Lengyelországgal, másrészt levelezésben állottam olasz, francia, angolországi s amerikai emigránsaink közül számosakkal, saját soraim mindig tisztán baráti vagy irodalmi viszonyokra vonatkozván, nem nyehetett a rendőrség kelő ürügyet a nyilt zaklatásokra. Tehát másnemű kémszervezethez fogott.

Langiewitz és Pustowojtow kisasszony elfoga-tása után töméntelen előkelőbb lengyel volt Olmützbe s más osztrák erődökre internálva s ugyancsak ez idő tájon több rendbeli, fölfedezett összeesküvésről szármaltak hírek. Az ugyne-vezett Almássy-féle összeesküvés tagjait, kik közt a fiatal Niezky, az ószszakálun Asbóth Lajos hon-véd-tábornok, Rajner Gyula s számos mások valá-nak, különböző várakba hurcolták sáncfogságra, most meg valami Jámhor-féle összeesküvés fölfo-

deztetéséről keringtek hírek. Miből állott ezen összeesküvés terve, maig sem tudom, arra azonban világosan emlékszem, hogy egykori ügyvéd-principálisom Szilágyi Virgil is beléje volt keverve, kit rendkívüli szigorral őriztek hosszú vizsgálati fogsága alatt a Károly-kaszárnyában. Nem bocsátottak be hozzája senkit, olvasmányokat, irásokat megtagadtak tőle; ajtaja, rostélyos ablaka alatt szuronyos őreik állottak, s midőn naponként egy-egy órára levegőt szivni kieresztették a második udvara, elégett csapat fegyveres katonaság vette körül. Előzetése után vasra verve vitték hajón Péterváradra, amnesztia azonban utközben érte, míg másokat, többek közt Rajner barátomat is, a börtön fenekén feledtek s csak jó idő múlva a koronázás után bocsátották szabadon. Szilágyi Virgillel egyidejűleg számosan, hasonló szigorral őrizettek különböző helyeken, kiknek egyikét, egy családost volt honvédelmet azon pillanatban lött le a Ludoviceum faláról az ő, midőn az állítólagos őrségi rohamában, az Orezky kertbe akart átugrani.

A mi Jámibort illeti, ez tekintélyes és vagyonos szabó volt Pesten, s annyit tudtam csak róla, hogy elfogatása után bezárt üzlete az uri-utában létezett. Fogságában ez is megőrült és meghalt s meghaltak azallat gyermekei is.

A házkutatások napj, vagyis inkább éjjeli rendben voltak s így netalán történő meglepetés eseteire magannak is előleges intézkedéseket kellett tennem, annál inkább, mert mint szerkesztőnél, főkéjaimban őszinte nyilatkozatokkal, leplezetlen nyilatkozatokkal, számtalan levelet s munkálatot hevert s mert ez időben kezdvén gyűjteni Mészáros Lázár 1848-diki hadügyminiszter külföldi leveleit, az összes magyar emigráció legkitűnőbb tagjaival correspondentiában állottam s Mészárosnak több száz ívre terjedő eredeti kéziratát Svájból már megkaptam. Ezeket feltettem leginkább s azért éjjel-nappal több irnok által másoltattam, hogy az eredeti egy, a másolatot pedig más biztos helyen tegyem le. Az eredeti kéziratokat később az akadémia levéltárában helyeztem el.

Ily körülmények közt kétszeres bajjal járt a „Bolond Miska“ szerkesztése, mely miatt amugy is annyi zaklatásnak valék kitéve, hogy hitem szerint részben ezek is okai valának több éven át tartott súlyos betegségemnek.

Egy napon, midőn hazajövök, ijedten mondja nőm, hogy valami uri ember keresett forradalmi proklamációkkal, miket nekem szándékozott kézbesíteni s mert honn nem valék, nőmet kínálta az átvétellel, ki megjegyzé, hogy ő semmi politikai dologba nem avatkozik s a kinek dolga van velem, érintkezzék személyesen; otthon ekkor és ekkor szoktam lenni, miként az ajtóra kifüggesztett táblán olvashatni.

Nőmnek leírása után oly alakra, milyen az engem keresett proklamáció ur, összes ismerőscim közt nem tudtam visszaemlékezni.

Néhány nap múlva megint ismétlődött a proklamációkkal való látogatás s megint távollétemben, mi kezdett előttem feltűnni s a következő napokon ismét megjelent az ismeretlen, miníg olyankor, midőn biztosan tudhatta, hogy nem vagyok hons ilyenkor csaknem erővel akarta nőm kezei között hagyni a gyanús nyomtatványokat.

Már csaknem feledni kezdem ezen kísérteket, midőn idézett kapok, hogy július 10-dikére jelenjek meg a Károly-kaszárnyában székelő haditörvényszék előtt. Tizedike másnapra esett.

Ez nap péntek volt s minden pillanatban nyugtalanokodva vártam, hogy a lap miatt a rendőrségre is kell futnom.

Ebédem, mint pénteken rendszeren, nagyon rosszul esett. Étkezés közben jelenti a feleség, hogy egy külföldi ur óhajt velem beszélni.

— Hogyan tudja, hogy külföldi? — kérdezém.
— Mert itt Pesten mindenki magyar ruhában jár, ő pedig hosszú kabátban, magas kalapban van. Mit mondjak neki?

— Legyen szíves rám dolgozószobámban várakozni.

Szobámban mintegy harminc néhány éves, eszesen, külföldiesen öltözött urat találtam.

— Én lengyel vagyok, — mondá, — az olmutzi fellebbezettek közül szökevény.

Meghajtottam magamat.

— Számosan vagyunk Pesten és Magyarországon. Olmutzban önhöz utasítottak, mint a lengyel comitő tagjához.

— A lengyel comitő tagjához? — ismétlém elámulva.

— Igen, ön a comitő tagja.

Végig tekintettem rajta.

Teljesen nyugodt volt.

— Uram, — válaszoltam, — ön műveltebbnek látszik, hogyszem engem oly együgyűnek tarthasson, miként ha a titkos lengyel comitőnek tagja vagyok, az első idegen ember előtt, ki minden igazolvány nélkül jelenik meg előttem s szemembe azt mondja: „ön a comitő tagja,“ magamat felfűzőzsem. Eljárása mutatja, hogy ön lehet lengyel, de nem olmutzi menekült s hogy a szövetséget lengyelektől nem kaphatott megbízást engem utasítások végett fölkeresni. Tehát csak két lehetőség forog fenn: vagy az, hogy ön a rendőrség által kiküldött kém, vagy azon szerencsétlenek egyike, kik mindenféle keltott ürügy alatt iparkodnak az embereket alamizsnára bírni. Nem akarom önt eljárnak hinni, hogy az első föltegyem, így tehát a másodiknak tekintem, s bár nincs sok kidobni való pénzem, a mit tehetek. . .

Ezzel tárcám után nyultam.

Idegenem erre fölegyenesedett s büszkén mondá:

— Köszönöm, nem pénz végett jöttem, hanem a Magyarországról szervezett fölkeles ügyében. Ön uram nemde Szokolj Viktor?

— Tudommal e nevet más nem viseli.

— Ugy tehát ön a titkos comitő tagja! Kérek utasításokat.

Már hogy a comitőnek tagja vagyok-e, nem e, azt kivélem senki jobban nem tudhatta. Az idegennek ezen impertinentiájára tehát egészen fölháborodtam, asztalom mellett lógó kanesukám után nyultam s izgatott hangon, fenyegetőzve kiálték rá:

— Most takarodjék ön szobámból tüstént, mert ha ön valóban lengyel is, mindenesetre oly gaz lengyel, kinek arcára ezzel az orosz kanesukával sokáig tartó emléksorokat fogok írni.

Nem tréfás fenyegetőzéseure rögtön elkötődött.

Az nap délutánjára csakugyan kellett a rendőrigazgatóságához is mennem, mert a lapot megint lefoglalták.

Ugyem végezte után kérdezi tőlem Worafka:

— Nos, mi újság?

— Holnapra hadi törvényszék elé vagyok idézve.

— Azt tudom. S tovább?

— Az agent provocateurok nagyon háborognak.

— Miért nem fogatja el őket?

— Hogy az egyik kapun bevezessék őket a fogdába s a másikon szabadon bocsássák?

— Menjen ön. Sie sind immer so spassig!

Július 10-dikén, azaz másnap tíz órakor délelőtt megjelentem az őrnagy-auditor előtt. Várakoznom kellett, mert a haditörvényszék tagjai nem voltak még jelen. A várakozás kellemetlenségét még más kinos érzések is növeltek, midőn látnom kellett a gyászba öltözött uri hölgyeket avagy aggastyánokat, kik könyhullatások közt könyörögtek az auditor előtt, hogy éj idején váratlanul tömlőbe huroolt férjeik, atyjuk, avagy fiuk börtönbe bebocsáttassanak.

Fél tizenegy táján ezred zenekar harsogó zenéje, majd meg utána dobpergés üt meg füléimet; egy gyalog zászlóalj tért vissza a Rákosról, reggeli gyakorlatából.

— Most már mindjárt elkezdődik az ülés s a kihallgatás, — biztatott az őrnagy-auditor.

S valóban néhány perc múlva beléptek a törvényszék tagjai, fő- s altisztek, egészen a közlegényig, kik rangfokozat szerint foglaltak helyet. A jegyzői, vagy ha úgy tetszik: tollnoki asztalhoz az őrmester ült.

Magyarul csak az őrnagy-auditor értett keveset; a törvényszék többi tagja egyetlen szót sem. Különb fél óra múlva az auditort és tollnokot kivéve, már mindannyian boldogan szunyóáltak, mi nem esoda, mert július 10-dikén reggeli öt óratól fél tizenegyig fegyvergyakorlaton lenni, a legerősebb szervezetet is kiárasztatja.

A vád alapját a „Bolond Miskában,“ Garaboncás Diák névnev alatt megjelent több apró cikk képezte, melyek voltaképen Reviczky Széves barátom, a „Pesti Naplónak“ akkor tekintélyes vezéreikkel szembe ellen voltak intézve, melyekből azonban a jelentéstevő cenzor-rendőrség kisütötte, hogy tudomásomnak kell lenni a Jámibor-féle összeesküvésről.

Az auditor kérdései nagyon furdangosak voltak s belőlük egy részről azt kellett gyanítanom, hogy az összeesküvéssel vádoltak még nem tettek kellő vallomásokat, más részről azt, hogy feleletem által engem is besodorni igyekezik a veszélyes helyzetbe.

— Több rendbeli összeesküvést fedeztek föl, — mondá többek közt faggatóm; — ezek közül az egyik fegyveres csapatokat igyekezett Magyarországon szervezni, hogy ezek segítségével általános fölkelest indítson. Ezek ellenében egy másik párt létezett, mely csak békés, törvényes uton igyekezik s igyekezik politikai óhajításainak érvényt szerezni. Tudósításaink szerint ön ezen utóbbi pártához tartozik. Feleljen tehát, hogy . . . sat.

Mint hogy nekem mindezen összeesküvésekről csak annyi tudomásom volt, mennyi a közhír száján forgott, azért feleletem nagyon egyszerűek, leplezetlen lehettek. Végre megunva a faggatózást, így szólottam:

— Igen, én az elégületlenk pártjához tartozom s teljes erőmből küzdök a bécsi kormány politikai törekvései ellen. . .

— Schreiben sie dies ab! — szólítá az auditor a jegyzőkönyvet vezető őrmestert, miként azelőtt is minden feleletem után.

Mivel azonban hírlapíró s többek közt humoristikus lap szerkesztője vagyok, nem szükséges törekvésemet árnyékba, összeesküvés titkoszerűségébe burkolnom, de sőt minél nyíltabban igyekezem működni. Ha működésem néha titokban marad, annak nem én vagyok oka, hanem a cenzura, mely cikkeimet lefoglalja. . .

Ezzel szemben nem lehetett ellenvetés s a kihallgatásnak csakhamar vége szakadt. Erre aztán az auditor-őrnagy felszólított, hogy a vezetett jegyzőkönyvet írjam alát.

— Szívesen, csak hogy én olvasatlanul semmit sem szoktam aláírni.

A jegyzőkönyvet tehát felolvasták előttem, s mert az auditor minden kérdését úgy intézte hozzá, hogy abban már általa óhajtott „föltételes feleletem“ is benne volt, például: „ugy-e, ön tehát azt mondja, hogy tud ezen összeesküvésről, tagjaival összeköttetésben volt?“ stb., azért a jegyzőkönyvbe is oly vallomásaim voltak bevezetve, miket egyáltalán nem tettem, s melyek alapján alkalom lehetett volna Péterváradon az osztrák katonai erődítési munkálatok célszerűsége avagy hiányai fölött elmélkedhetnem.

— Ezen jegyzőkönyvet alá nem írhatom, sőt minden pontja ellen tiltakozom, — jegyzém meg határozottan.

Uj jegyzőkönyvet szerkesztettek tehát s így a haditörvényszéki zaklatások alól is szerencsésen megmenekültem.

Szokolj Viktor.

Vasúti hidak a Tiszán.

A vasútak építése az ország minden részében foly, s egymás után nyílnak meg a különböző pályák, melyek szomszédságba hozzák a távoli, s a magyar ember csak fejcsóválva nézi, mily hamar visszatérnek oly úrról, melyre az előtt hetek kellettek és négyes fogat.

Ezelőtt még csak pár évvel a Tisza révészei is boldogtalanok tartották volna, ha valaki azt mondja nekik, hogy a szeszélyes víz fölött hidat fognak verni, s a gőzköcsi ott rohog a két part közti olyan hidon, melynek egy lába símas a vízben.

Ilyen az algyői híd.

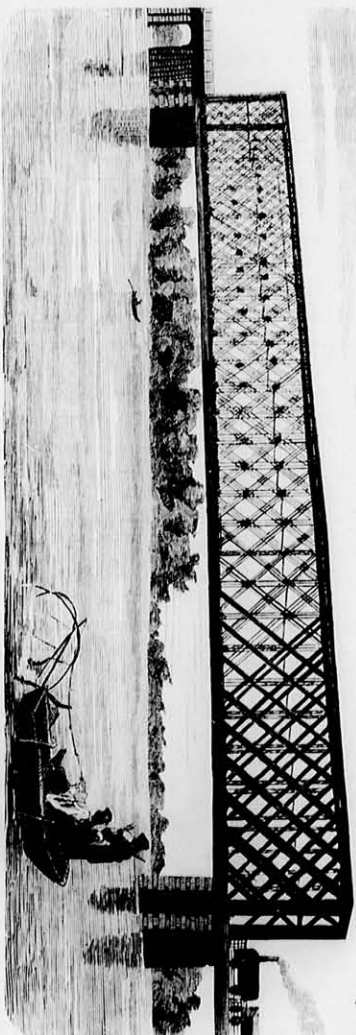
A szegedi híd meg olyan, hogy az alföldi ember szerint - tiz hiddől is áll.

E két hatalmas híd képét mutatjuk be ezúttal.

I. Az algyői híd.

Az alföld-hímei vasút nagyváradi-északi vonalában csak az algyői vasúti híd, mely amerikai módszer szerint építve, a Szegelehez nem messze fekvő Algyő magyar falu mellett megy át, az itt különösen tavaszkor hatalmas szélességet Tisza folyó két partját köve össze.

A híd Reiter főmérnök által készített terv szerint (Gutula mérnök felügyelete alatt építetett). Kolozsváris süllyével (tízezer mázsán) két köoszlopon nyugszik. Több támponttal nem bír a híd. (Oldalt tekintve egy szabályos, egyenes vonalokból alkotott szövevényes idomhoz hasonlít, míg ha az ember elhúli nézi, egy hatalmas kapuként magasztal a vasúti töltés végén, melylyel

A vasúti híd, Algyőnél, Szeged-mellett.

jobbrol is, balrol is fahidak hozzák összeköttetésbe a parti melyeketek fölött.

A mi szerkezetet illeti: egészen vasból van, s az egyes részek, péld. a rácsszalagok, oly esekely vastagsággal bírnak, hogy az egész hidban nem találhatni csak egyet is, mely két hüvelyknél vastagabb volna.

A híd építési költsége 430,000 frt. és ugy látszik, a társaság pénzkimelési rendszeréhez híven ragaszkodott akkor, midon a hidervezetek közül ezt fogadta el.

A munkálatokat nagyban hátráltatta a múlt tavasszal feluzuzalt Tisza, mert kétszer lepte el az oszlopok építéséhez alkalmazott fa-török, melyből a vizet csak

nagy fáradsággal lehetett kiszivattyuztatni, s így csak a múlt 1870. évi november hóban adhatták át a közforgalomnak.

Az iv feszültsége (hajlési) száz méter.

A híd a falu határában levő őrgyőf Palavicomi-féle kastély kertje sarkánál emelkedik, honnan igen gyönyörű kilátás esik a hida és kedves érzetre gerjeszti az embert, midon a vonat tova rohogásával a hidon, a lemenő nap bucsúngarni, a kekvő Tisza tükre és a fálusi zaj kellemes harmóniába elegyednek.

II. A szegedi vashíd.

A ki Szegelehen megfordult, vagy pedig a pest-bazársi vonalon Szegelehen keresztül utazott, annak bizonyosan feltűnt a szegedi vashíd, eme nagyszerű mű, mely osm. tartósság tekintetében nem sokkal áll hátrább a pest-budai lánchidnál.

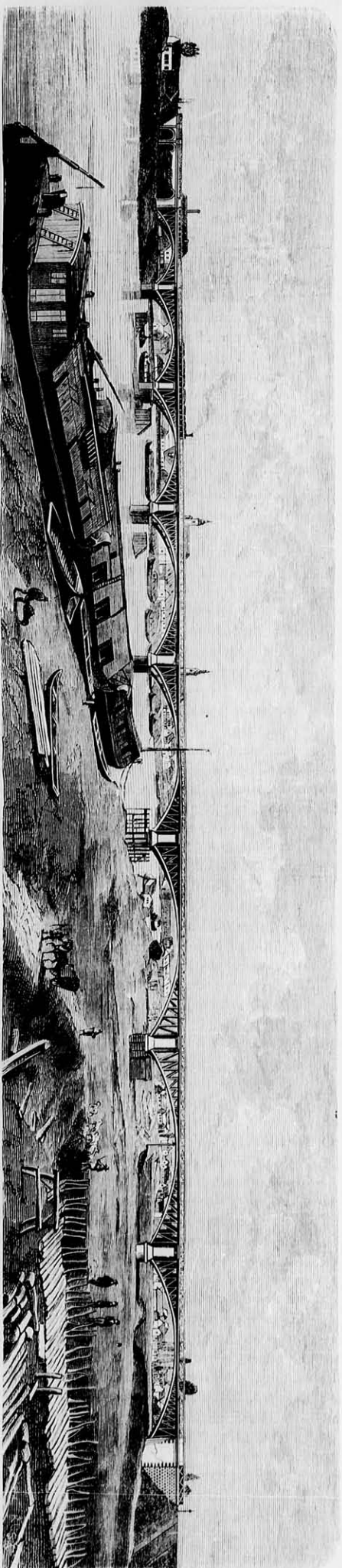
Az egész hídromeg vassal bevont köoszlopokon nyugszik, mely köoszlopok jelenleg a Tisza nagy szélessége és folytonos áradása miatt egészen víz alatt vannak. A híd egyedül csak vasúti közlekedésre szolgál.

Cezanne francia főmérnök építette, és 1871. nov. 16-án adottát át a forgalomnak.

A híd hordereje 27,000 mázsánra tehető. A híd súlyta 199,500 mázsán, az oszlopokké 163,000. Az ugynevezett Bogenbrücke tervezet szerint készült; azonban e nemben mint ritkaság különös figyelemet érdemel.

A híd vas alkatrészei Poroszországból valók, az öntött vas alkatrészek pedig Belgiumból. Hossza 186 öl és az egész 1,546,000 forintba került.

III. T—s.

A szegedi vasúti híd.

A ledöntött Vendôm-oszlop.

A párisi pusztulások előjátéka május. 16-ikán a Vendôm-téren történt. A nagy forradalomban ugyanazon helyen XIV. Lajos lovag-szobra omlott porba a nép haragja előtt, most pedig I. Napoleon emléke pusztult el. Ez emlék 1200, az ellenségtől elfoglalt ágyu lemezeivel volt burkolva, s ekkép

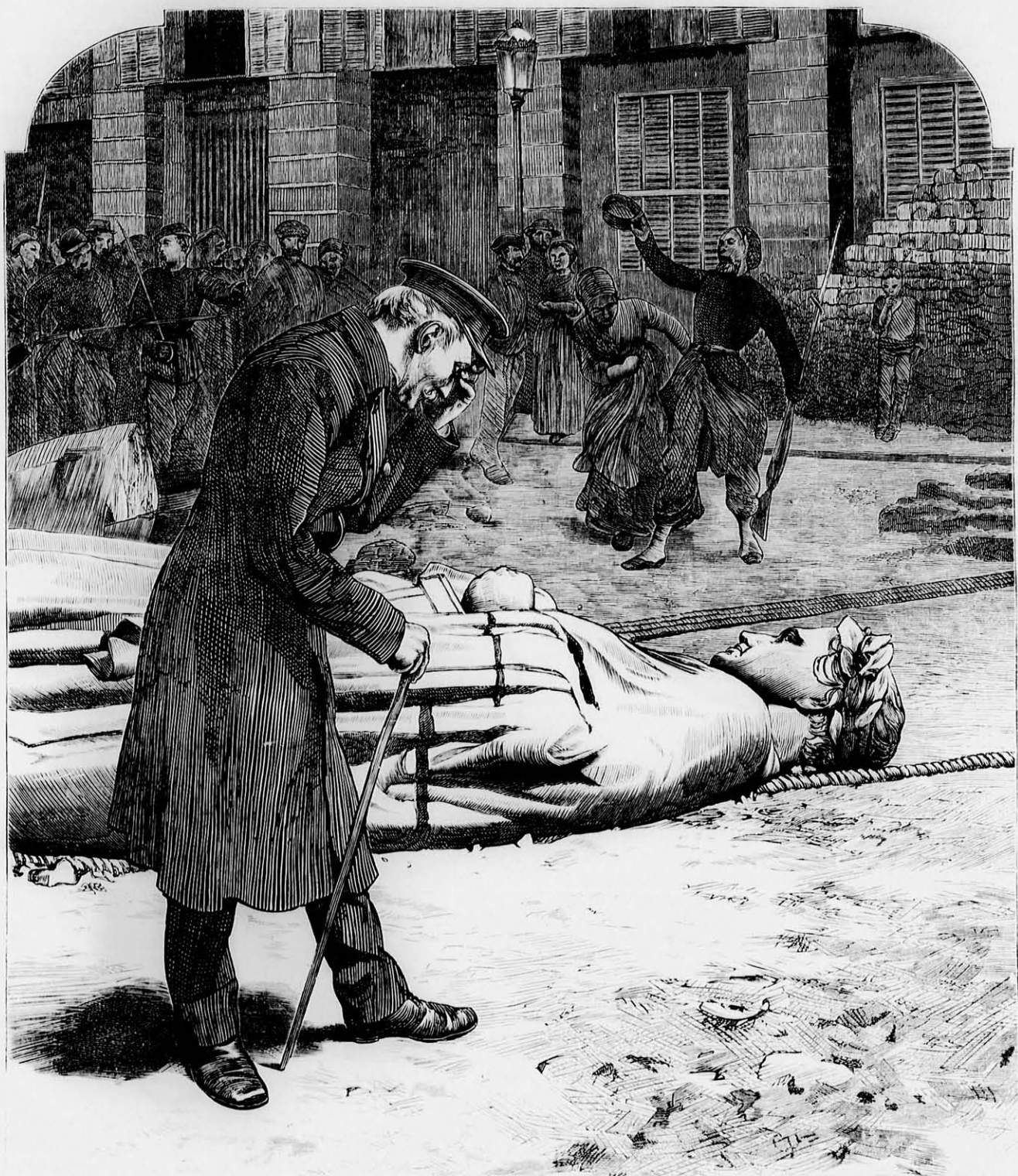
Abadie mérnök vezette a munkálatokat, és pedig sikerrel. A császárság emléke ledönt, s négyfelé törve omlott a térre, melyet szalmával borítottak be.

Sokat mondó a kép, melyet mai számunk e szoborról közöl.

A hatalmas császár szobra római tógában ott fekszik megrepedezve a porban. Egy rokkant

emléke, úgy megsemmisült Franciaország nagy-hatalma is.

Hugo Viktor is fölemelte szavát ez emlék mellett. Meg kell hagyni a hódító Franciaország oszlopát! De nem hagyták meg.

Öreg katona I. Napoleon porba döntött emlékenél.

francia győzelmeket hirdetett. Az oszlop tetején, 135 lábnyi magasból a hódító I. Napoleon alakja tekintett le Párisra.

A commune a zsarnokság emlékét látta benne, s el nem tűrte, hogy egy császár szobra emelkedjék Páris fölött. Az emlékeknek dőlni kellett, s dacára, hogy párisi polgárok nagy összeg lefizetése mellett akarták biztosítani fönmaradását, elpusztult.

katona, ki részt vett a hódító harcokban, sirva áll mellette. Franciaország megaláztatása napjaiban neki kétszeres oka van siratni a győzelmek emlékét, melyet a jelen napok meg nem tűrtek, noha másikat nem tudtak mellé állítani.

Könyeiben osztozik Franciaország egy nagy része. Nem a császárságért ejti azt, hanem azon fájó érzetben, hogy a mint elpusztult a diadalek

Bűnhődés.

— Rajz az erdélyi csempészek életéből. —
(Vége.)

Epen június volt, midőn elhatároztuk nagyobb mennyiségű finoman vágott török dohányt s más árukat csempészni át a határon. Alig tünt el a nap a hegyek mögött, már összegyűltünk a meghatározott helyen, egy óriási fenyő alatt. Ritkán men-

tünk egy uton a határhoz, csak visszatértünk mindig ugyanazegy uton, ezen itt! mert ez legtöbb oltalmat ígért, ha a nehéz árucsomagokkal megrakodtan, a hegyről lefelé jöttünk. Az akkori ut egy mély, szűk hegynyíláson vezetett keresztül, melynek kaviesos talaján tiszta sziklapatak ösrögözött végig. Itt gondatlanul haladhattunk, s valamivel erősebben is léphettünk, mivel a patak moraja minden más zajt fölülhault, s a sürti fenyves minden fürkésző szem elől elrejtett bennünket. Végre fáradságos mászások és ugrások után elértük a sziklakúpot, a már említett menedékhelyet.

— Csodálatos! — szólt a bíró, — még ma nem is lehet látni a csempészfényt. Ez még eddig sohasem történt. Hátha rossz előjel?

— Oltalmazzon meg bennünket az isten minden rossztól! — válaszolt egy öreg csempész, keresztet vetve magára.

— Oly nehéz nekem is a szívem, — szóltam én is, — hogy csaknem megreped. Homályos, komor sejtelem szoritja össze göresösen keblemet.

— A halálfény nem jött el. Mi ma mindnyájan, mindnyájan meghalunk! — szólt atyám tempo, jóslói hangon.

— Az istenért, öreg Martian, mit beszélsz? — szólt ijedten a bíró atyámhoz.

— Ez jóslat! — válaszolt tompán.

— Ejh, hagyj föl ily bolondságokkal. Mit tartozik ránk a halálfény. S ha ma öt utolsó óránk, hát akkor mint férfiak fogunk meghalni.

— Jöjjön, a minnek jönni kell! — szólt egy magas, feketeszakálas csempész, kit „bérci sas”-nak neveztek, — csak legyetek esendősen. Nem először kísértjük meg az árucsomagokat az örök mellett a kalmároktól átvenni. Ha egyszer ide át vannak a csomagok, jöhet ördög s pokol utánunk, mégsem félhetünk tőlük.

— Ne beszélj oly istentelenül, bérci sas, — suttogá a bíró, keresztet vetve magára. Az azonban nem felelt, hanem gyorsan eltűnt a fák árnyától védve a sziklakup lejtőjén. Kevés idő múlva visszaérkezett skáromkodva lökte le a csomagokat.

— A kutyák alkalmasint szimatunkat vették, — suttogá — kettős őrt állítottak ki. — Erre nesztelenül tűnt el kísértékként az erdő homályában.

Már egynök kivételével a csomagok mind ide át voltak, s már épen készülődtünk, midőn lövés dördült el. Néhány pillanattal később előttünk állott a bérci sas.

— Az ör rám lőtt, a golyó homlokomat horzsolta! — suttogá, mialatt ujjásával a homlokából esergő vért törülte le. — Siessetek, hogy eltávozzunk, mert nyomban vannak.

— A halálfény nem jelent meg, megmondtam, hogy helyette a halál jó! — sobajtá atyám.

Szívem elszorult, mintha meg kellene halnom, de nem félelemből, mert ezt sem nem éreztem, sem nem ismertem. Gyorsan siettünk előre s nemsokára sűrű bokrok között voltunk, melyek biztos menedéket ígértek. Alig guggoltunk le, már ott volt az örség is.

— Hátha itt vannak ebben a sűrűségben, a gazemberek? — szólt egy ember az örszakaszból. Szorosabban markoltuk meg löfegyvereinket, s készek valánk az élet-halál harcra.

— Nem, dehogyan vannak! — válaszolt az örsvezető, — csak nem lesznek tán oly ostobák, itt közeliünkben maradni. Lefutottak azok s nemsokára a negyedik s kilencedik őrzőjára fognak bukani. Ne félj öcsém, — tővé hozzá nevetve, — minden úgy el van állva, hogy ha csak szárnyat nem adott nekik az isten, most ugyan innen meg nem menekülnek. Pompás fagás lesz, ha az egész csapat, mely már oly régóta vezet orrunknál fogva, egyszerre kerül meg.

— Őrzőjára előre! — vezényelte tiszt s nemsokára eltűntek az új homályában.

Vigyázva emelkedtünk föl; egészen megdermedtünk, s nem mertünk lélegzeni, nehogy eláruljuk magunkat. Mert, habár könnyű lett volna az

őrzőjartot lelőni, mégis borzadtunk ettől, s csak a legrosszabb esetben tettük volna azt, mert a kifolyt embervér rut foltokat hagy hátra, s ezt a pápa le nem moshatja az ember lelkiismeretéről.

— El vagyunk veszte, ha el nem szánjuk magunkat, — suttogá a bérci sas, — minden ut el van zárva, csak egy nem.

— A fenyő inkább ketté török a vihar alatt, de magát meg nem hajtja, — szólt a bíró, — beszélj világosabban!

— Ismeritek a meredek lejtőt a medvebércen? ott legfontos bocsátkozni, ha mindjárt eltűnt veszélyeztetésével is; ha egyszer len vagyunk, mentve leszünk s csaknem túl a határörök körén.

— Tehát előre, mi követünk — suttogák a csempészek. Csakhamar ott valánk a tátongó mélység fölött, melynek egyik oldala, ép az, a hol mi állottunk, nem volt oly meredek, mint a többi.

— Feküdjetek a csomagra, szorítsátok össze lábaitokat, tegyétek a löfegyvert magatok elé, s az esést lassítsátok botjaitokkal, — parancsolá a bérci sas, — én fogok legelőször lemenni, ti többiek kövessetek aztán, egymásután, lassan.

A következő pillanatan eltűnt s nyilsebesen rohant lefelé a mélységbe. Mindjárt rá hallatszott a sas kiáltása.

— Ő szerencsésen leért, — suttogák, — előre!

— A farkas nem szalasztja el a bárányt, csak későbbi időkre hagyja! — sobajtá atyám, míg lefelé haladt.

Mindannyian sértetlenül értünk le, s innen félóránnyira találtuk magunkat. Elfürdöztünk a helyen, ép le akartunk ülni, midőn az őrzőjart dübörgő léptei hallatsának, s a következő percben már ragyogni láttuk a holdvilágnál fégyverek csövéit.

— Gyorsan a sűrűbe! — suttogá a bíró, — gyorsan! A szegény András sírjának jobb oldala mellé.

Néhány perccel később el valánk rejtőzve, s ideje is volt, mert az őrzőjart gyorsan közeledt. Egyszerre atyám göresösen ragadta meg karomat:

— Nézz oda, nézz! a halálfény! ott az őrzőjart mellett, a hegytorok szegleténél.

Mindnyájan odanézünk. Igen, ott pislogott a viláosság, de fénye öröses és halvány volt; majd fel-majd ismét leszállt.

— Mentve vagyunk! — suttogá atyám.

— Most megkapjuk a gazembert! — kiáltott az örsvezető.

A legközelebbi pillanatan eltűnt a fény.

— Előre, legények! előre, gyorsan! Álljátok el a szögletet ott, ugy, ... most nézzük meg, ki az, ki bennünket bolonddá tett s szolgálatunkat olyannyira megnehezítette. Innen el nem menekül, ha csak valamelyik angyal szárnyát nem kölcsönöz neki.

A legénység körülállta a helyet. Épen elkezdtek kutatni, midőn a bokrok között valami mozgott s reccogott.

— Ki vagy? — kiáltott a káp-lár.

— Ki vagy? felelj! vagy istenemre, tüzetetek! Ember adj feleletet, vagy önmagad gyilkosa léssz!

Némi szünet következett s második felszólítás után.

— Ki vagy? — kiáltott harmadszor is a káp-lár. De mivel senki sem felelt, fölkiáltott: — Tehát adjatok isten nevében tüzet!

Ropogva dördült el a nyolc lövés, s egy messze elhallatszó, borzasztó halál-kiáltás követte ezt. A katonák a sűrűbe siettek; egyszerre ismét hallatszott a vezető szava:

— Az ördögbe, rosszul járhatunk, legények! ...

Erre nem is gondoltam, hisz ez a leggyámoltalannabb ember volt az egész hegységben!

— Mi nem vagyunk felelősek, — válaszolt egy katona, — minden úgy történt, a hogy legszorosabban meg volt parancsolva. ... Isten legyen szegény le kének kegyelmes!

— Nem, nem! — szólt ismét a káp-lár, — siessünk el innen, nem szeretnék semmi kelemetlen-séget.

Az őrzőjart ütemszerű léptekkel távozott. Most

tehát előgrottunk rejtékünkbe s a hegytorok szöglete felé siettünk.

Uram, a borzasztó jelenetet, mely itt elibénk tárult, lehetetlen lefestenem. Keresztívórem volt az, ki keresztüllött mellem, haldokolva feküdt a talajon! Csaknem megörülve a roppant fájdalom sulya alatt, rogytam melléje a földre. A bíró, ki az egész jelenetet közönyösen szemlélte, egyszerre valami ére-tárgyat vett föl, mely egy rudhoz erősítve volt.

— Mi lehet ez? — szólt kíváncsian.

E pillanatan egy kissé fölemelkedett a haldokló.

— Bocsássatok, oh bocsássatok meg! — nyögé, — ne hagyjátok kiengesztelés nélkül meghalni. Hála istennek, — folytató elhaló hangon, — végre megbűnhődtem szegény András haláláért, a mint isten akarta, saját életemmel, ugyanazon helyen, a hol akaratom ellenére ontám ki véretem. Kötelességem teljesíttem; az isten legyen nekem irgalmas!

Zokogva emeltem föl fejét, míg a bíró s atyám kiengesztelten nyujták neki jobbjaikat. Egy pillanattal később kőponyogot terítettünk a halott fölé.

Ekkor a bíró a tárgyat, melyet eddig kezében tartott, feltartva, megindult hangon szólt: Im itt van a halál- vagy csempészfény, szegény Lajos!

Bádog lámpa volt ez közörszülűt kerék üveggel bevonva, egy rudhoz erősítve, mely vaskarikák által megrövidíthető vagy meghosszabbítható volt, s egy vastag viaszgyertya volt beleadugva.

Csak most nyílt fel szemünk: Lajos lámpája volt védszellemtűnk, ki saját élte veszélyeztetésével vezeté tévútra a minket követő határörököt. Ma alkalmasint a szerteszét kóborló, megerősített határőresapatok miatt nem követhetett minket. ... Bátyám halálát kiengesztelte azáltal, hogy minket a fenyegető veszélytől megóvott. Ily nagylelkű tettet még nem láttuk e hegyek, mióta megteremték őket az Úr. Vért kíván, ő bűnhődött. Most Andrással együtt ugyanazon domb takarja, ő is itt fekszik eltemetve.

A barát bevégző beszédét a fölemelkedett. A bánat s komorság eltűnt arcáról, s a szelid béke s eszöndes megadás kifejezését ölté föl.

Hallgatva hajolt le a földre, s bokrocát szedett össze havasi virágokból, sikkantya, kőtör s égkek harang virágokból, mik itt roppant bőségben termettek. Ráhelyezte a sirdombra, még egyszer barátságosan köszönt, s csakhamar eltűnt sebes léptekkel egy roppant, zöld mohval benőtt szikla mellett.

Amlacher A. után: **Hübnerth K.**

Mi volt Pest azelőtt?

Hazánk testvérfővárosának, Budapestnek gyors léptekkel való fejlődését, esinosodását lehetetlen, hogy az ország bármely polgára érdeklődéssel ne kísérje; mert ha újabban történik is külsője emelésében egy és más, mi nem egészen természetzerű fejlődéséből következik, midőn egészben véve hasonlítjuk össze különösen Pestet a száz év előtti Pesttel, önkénytelenül is örövendünk kell, mert az országok fővárosainak emelkedését egyszerre mind azon ország népe polgárosodása mérveül szokták tekinteni.

A „Hazánk és Külföld” minden egyes mozzanatot jelezni szokott képpen és cikkben, mely mozzanatot új lépés fővárosunk emelésére. Csak nem régiben közlé a tervezett sugárutak s díszépületeinek, valamint a kiépítendő budai királyi palotának rajzát. Azt hisszük tehát, hogy időszerű s olvasóinkat érdekelni is fogja, ha visszatérünk Pestre különböző korszakokban s ebbeli ismertetésünket (leginkább Heuller J. V. nagyérdemű monographiája s több más adat nyomán) különböző korszakokból fennmaradt rajzokkal is illusztráljuk.

I. Buda és Pest egy város.

Ösünk beköltözése előtt a Duna s Tisza közt bolgárok laktak s úgy látszik ezek *Pest* alapítói. *Pest* szláv nyelven *kemencét* (Ofen) jelent s azt gyanítják, hogy ezen telep nevét az akkor itt gyakori mészégető kemencektől nyerte, mi azonban valószínűtlen, mert sok mészégető kemence nagymérvű építkezést, tehát egyszerűen igen fejlődött ipart föltételez. Elfogadhatóbb azon nézetünk, hogy *Pest* nevét (miután a telep kiterjedt a mai budai oldalra is) az ittlévő hévizektől nyerte.

Bíla és Boesu testvérek, kik az Úral tővéről, Nagy-Bolgárországból nagyszámú izmaelitákkal jövének be az országba Taksony fejedelem alatt, ezen fejedelemtől az erődített *Pestet* ajándékban kapták. *Pest* határa kiterjedt akkor a Duna tulsó oldalára is, s a mai Buda-Rácváros helyén Kis-Pest (*Pest minor*) feküdt, mit az ottani átkelő révétől a magyarok *Kelenföldök* is neveztek, honnan a németek *Kreenfeld* vagy *Kreenfeldje*. A Gellért-hegynék neve akkor *Pesti hegy* (Mons Pestiensis) volt s csak később lett az onnan letaszított esanádi püspök nevével Gellérthegygyé. (Gerhardsberg.)

Habár *Pestet* eredetileg bolgárok alapították, lakóinak nagyobb számát mégis már németek képezték a XIII. században, úgy hogy Rogerius mester krónikájában *Pestet* nagy és gazdag német városnak s megkülönböztetül az átellenben fekvő Kis-Pesttől, Kelenföldjétől, a németek *Kreenfeldjé*től, Nagy-Pestnek is (major Pest) nevezi.

A tatárok beütésekor IV. Béla alatt Batu Khán *Pestet* rohammal bevette s lakosait és az országának itt számos helyről menhelyet keresett polgárait részben legyilkoltatta, részben rabságba hurcolta. Ezen országos esapás elvonulása után IV. Béla *Pestre* is leginkább németországiakat (kik *vendégeknek* hívtattak) telepített s minthogy a tatárbeütésekor a városzabadság levele is elvesztett, országunkat újra teremtett királyunk a behitendő vendégek számára bullát állított ki, melynek lényeges pontjai ezek valának:

1. *Pest* polgárainak maga a király által vezetett háború esetén tíz jól fölfegyverzett embert kellett a királyi zászló alá állítani.
2. Mindennemű adóktól mentesek, kivéve az ő budai templomnak fizetendő sóvámot.
3. Szüleik is mentesek a dézsmáktól.
4. *Pest* városától ingyen megvendégeteltetést senki sem követelhet.
5. *Pesti* polgárnak nem szabad házait vagy földjét idegen számára eladnia, ha csak az nem kötelezi magát, hogy itt fog lakni.
6. A *pestiek* szabadon választják plébánusukat és városbíráikat (major villae).
7. Nem függenek a magyar jurisdictiótól.
8. Városbírájuk ítélt minden világi ügyben, azonban a király nevében.
9. Ha a polgármester igaztalanul bänné válik, annak a király vagy személynöke előtt kell megjelennie.
10. *Törvénytőlki párba* nem engedték meg.
11. Fel- vagy lefelé menő hajóknak, szokerekek *Pesten* meg kell állapodniok s a városban *mindennap* tartható vásár.
12. Az átellenben fekvő Kis-Pest is hasonló szabadságokat nyer a föl- vagy lefelé evező hajókat, a vásárt és szüleit illetőleg.
13. A *pestiek* minden azelőtti birtokai, valamint a városnak adomány útján nyert új kerülete: *Küer*, *Kevér* (a mai Kőbánya) arányosan elosztandók, hogy semmi föld se maradjon megmunkálatlanul.

Pestnek a tatárok által történt könnyű elfoglalására szolgáló indító okul arra, hogy a Duna tulsó partján levő hegyre várkastély építtessék, mely az ország központját védené. Béla tehát az új-*pesti* hegyen (novus mons pestiensis) azaz a mai budai várhegyen várkastélyt építtetett s körülötte számos magyart s németet, de különösen szászot telepített

meg. E vár azután nemcsak hadászati szempontból volt fontos, hanem egyszerűen a forgalom központja is lett, úgy hogy naponkénti vásárjain kívül évenként még nagy országos vásárok is tartattak benne. III. László király emél fogva ezen erősség „vendégeit” nemcsak *Pestnek* szabadságmaival ajándékozta meg, hanem még egyéb kedvezményekkel is ellátta.

Habár a IV. Béla által alapított erőd eredetileg a *pesti hegy várának* (Castrum novi montis Pestiensis) nevezetett, később egyszerűen *pesti várnak*, majd meg Budának (a mostani Ó-Budának) közelsége miatt a közbeszédben budai várnak is hívták. Némelykor egy- és ugyanazon okiratba majd mint *pesti*, majd mint budai vár említetik. A németek *Pest* nevét saját nyelvükre fordítván, a *pesti várat* és Kis-Pestet is Ofen-nek, nagy vagy régi *Pestet* (antiqua Pest) Alt-Ofennek neveztek, s így Ó-Buda (Ezelburg) szintén Alt-Ofen volt.

A mai *Pest* lassankint visszanyerte régi jólétét, úgy hogy 1255-ben falai közt már több posztógyár volt. A domokosok szerzete 1283-ban itt egyetemet (conventet) tartott, sőt a tatárok másodszori beütése is kedvező hatással volt *Pest* jólétére nézve.

Habár *Pest* területe akkoron még igen jelentéktelen volt is, mégis már történetek zavarok a két városban; így olvassuk, hogy Lodoméius primás 1294-ben egyházi átok alá veti a *pesti* mészárosokat, mert vágószékeiket önhatalmilag mászóvá helyezték át.

Pest mellett a Rákoson 1286-ban tarták az első országgyűlést, melynél azonban fontosabb volt a második. Midőn III. Endre királylyal szemben Martel Károly igényeket támasztott a magyar koronára, a Rákoson oly népes országgyűlés jött egybe, melyen még eddig nem, mert arra az egyháznagyokon, a fő- és köznemeseken kívül a kunok és szászok követői is meghívtattak. Az ezután jobbára a Rákoson tartott országgyűlések következtében *Pest* és Buda mind nagyobb, mind tekintélyben gyarapodott, sőt később fontosabb városokká lettek magánál Ó-Budánál is.

Midőn Zsigmond király római királylyá is választott, Buda-Pest falai közt Európa legfényesebb vendégei tanyáztak. Zsigmond király itt mint választott bíró ítél Lengyelország, Velence, a német rend és az osztrák hercegek között. E végből tehát megjelentek Budapesten Jagello Ulászló lengyel király ezernél több nemes kíséretében, azután raszeiai György, Tomaso Morenego és Antonio Contorini velencei követek fényes kíséretükkel, továbbá a „vas” Ernő és V. Albert hercegek, a német rend követői stb. Ezen rend egyik tagjának nagymesteréhez intézett jelentése szerint az akkori budai ünnepélyeken következő idegenek valának jelen: három király, három ország három fővezére, a szerbiai despot, tizenhárom herceg, huszonegy gróf, huszonhat zászlósúr, 1500 lovas, 3000 esatlós, egy bibornok, egy pápai légátus, három érsek, tizenegy püspök, nyolevanhat tárogató, tizenhét hírnök s 40,000 mindenféle paripa; továbbá tizenhét különböző nyelvű nép, mint: magyarok, csehek, lengyelek, poroszok, oroszok, litvániaiak, görögök, tatárok, törökök, oláhok, bosnyákok, szírniaiak, vendek, kunok, németek, franciák, olaszok, angolok, albániaiak, Ábrahám maradékaik a szent sir városából s más egyéb esúnya, hosszú szakálu, nagy potrohú, magas süvegű és öves pogányok, kik mindannyian ítéletet vártak Zsigmond királytól viszályaikban.*

Mivel pedig mindezen vendégek három hónapig mulattak Buda-Pesten, méltán következethetjük, hogy ezen városoknak már meglehetősen kifejlődöttnek kellett lenniök.

Burgundiai „jó” Fülöp fejedelem főlovászmestere Palaestinából visszatérvén, Buda-Pesten megállapodott s tapasztalatait le is írta. Tehát ezen Bertrand de la Broquerie szerint „Buda, Magyarország fővárosa hosszukás magaslaton fekszik, kelet

felől a Duna mossa, nyugatról völgy övezi, délről egy, a város kapuját uraló palota (Fris-palota), melynek építését Zsigmond kezdte meg s mely ha elkészül, nagy lesz és erős. Ezen oldalon, a falakon kívül, igen szép meleg fürdők vannak; keletfelé is vannak, a Duna mentében, de ezek amazokkal össze nem hasonlíthatók.*

„A város németek igazgatják, mind igazságszolgáltatási, mind kereskedelmi, mind iparügyekben. Igen sok, franciául beszélő zsidóval találkozhatni itt, kik közül sokan a Franciaországból elűzöttek közül valók. Találtam itt egy arrasi, Clays Davion nevű kereskedőt is, ki azon iparosok közé tartozott, kiket Zsigmond király Franciaországból hozott ki. Clays fali szőnyegeket készített.*

„Visszatértem azután *Pestre*, hol 6—8 francia családott találtam, kiket Zsigmond a végből küldött oda, hogy palotájával szemben a Dunaparton egy hatalmas tornyot építsenek, mert szándéka az volt, hogy ahhoz láncot erősítsen, melylyel azután a folyót elzárhassa. Azt lehetni, hogy ő ezzel a bourgognei tornyot akarta utánozni, hanem nem vélem, miként terve itt kivihető lenne, minthogy a folyó igen széles. Kivánsi voltam a tornyot megtekinteni. Már lándsányi magas volt s körülötte igen sok faragot kő hevert; hanem az építést abban maradt, „mert — miként mondák — az építést elkezdett kőművesek elhaltak s a kik megmaradtak, nem értettek a dologhoz.“*)

„*Pesten* nagyon sok lóésziszár van. A ki egy nap alatt 2000 darab jó lovat akarna venni, ennyit fölhajászhathatna. A lovakat itt istálló-számba adják el, istállóját tíz darabbal, 200 frtért, de láttam oly lovakat, melyek közül ezen pénzt 2—3 is megéri. Egy erős futó magam is vettem, s majd mind-egyik ilyen. Magyarország igen sok füve miatt nagyon alkalmas számukra; hibájuk azonban, hogy kissé esőkönösek s nehéz őket megpatkolni. *Pestig* nem volt inasom, itt fogadtam egyet s pedig a francia kőművesek közül. Budáról távoztom előtt a majlandi követvel együtt elmentem Magyarország nádorához (grand comte) tisztelkedni; ezen méltóság megfelel a király helyettesének. A nádor elejente nagy kitüntetéssel fogadott, mert öltözete miatt töröknek hitt engem; midőn azonban megtudta, hogy keresztény vagyok, kissé hidegebb lett irányomban. A nádor idős férfi; ő ugyanaz, — miként előttem állították, — a ki Zsigmond magyar és cseh királyt, azóta császárt, elfogatta s börtönbe záratta, később azonban egyesség következtében szabadon bocsátotta. Fia épen akkor vett nőül egy szép magyar urhölgyet, stb.“

II. *Pest* egészen külön várossá lesz.

Az új-*pesti* vagyis budai erőd (Castrum novi montis Pestiensis, sive Budensis) nem csak Kis-Pest, azután az Ó-Budáig terjedő városrészek, hanem a régi *Pest* fölött is bizonyos fennhatóságot gyakorolt, miután Zsigmond király idejeig *Pest* város a budai vár esküdtei közül kapott bíró s két tanácsurat. Midőn Zsigmond király Buda polgáraitól 1000 frtot kért kölesön s ezek azt megtagadták, *Pest* fölhasználta az alkalmat, átadta az 1000 frtot, de egyuttal a király elé terjesztették, hogy a bulla eredetileg *Pest* számára állított ki, hanem Budáról kapott bíráik elikkasztották azt, a miért kéri, hogy ismét *pesti* polgárok közül választhassanak maguknak bíró s hat tanácsot, mibe Zsigmond beleegyezett: Mátyás király később 12 tagu egész tanácsot engedett nekik s *Pestet* külön szabad királyi várossá tette.

Hogy Buda-Pest polgársága ez időkben már nem volt tulnyomóan németajku, azt nemcsak abból tudjuk, hogy a *pesti* nép a királylyá választott Mátyást magyar dalok énekésével üdvözölte, hanem egy másik történelmi tényből is, mely izez: I. Albert, Zsigmond veje magyar királylyá választatván s megis koronáztatván, Budára köl-

*) E torny a mai Lloyd-épület helyén állott.

tözött át, hol azonban nem részesült közszeretben, mert nem tudott magyarul, s e miatti népszerűsége miatt zavarok is törtek ki a fővárosban. Budaváros németajku polgárai túlnyomó számban voltak a városi tisztségekben; a magyarok hasonló jogot követeltek maguknak s magyar városbírák akartak választani, minek a németek, régi szokásra támaszkodva, ellene szegültek. Midőn aztán bizonyos *Eötvös János* nevű polgárt, ki a magyar párt ügyét derekasan védelmezte volt, a Duna partján meggyilkolva és számos sebtől elégtelenítve találták meg, a németeket vádolták ezen ocsmány tettel. A magyar polgárság erre föllázadt s a német városi tisztviselőknél, kik a királyi palotába menekültek, házaikat kifosztották. *Marchia Jakab* pápai nagyinquizitor ekkor éppen Budán időzván, hiába igyekezett, kezében feszülettel, az izgalmat lecsillapítani. *Albert* a *Zsigmond* temetési ünnepélyeiről N.-Váradról visszatérván, a magyar s német polgárság között folyó viszályt békés uton egyenlítette ki s a véteknek megbocsátott.

(Folytatása következik.)

A Margit-sziget.

III.

Utunkat gyalog, vagy lóvonatu vasuton folytatjuk, mert a sziget hossza negyed mérföld, s ezért gondoskodva van, mikép a gyöngéldedők fáradság nélkül közlekedhessenek a fürdő-helyiség minden részén. A vasut vagonjait egy ló vonja, s a pálya mindenütt sűrű fák között halad. A vendégfogadó közelében kezdődik, s az artézi kút és a fürdőház között áll meg.

Azonban kellemes sétálni is, mert mindenütt rendben tartott, porondos utakon haladhatunk, s bármely lépten megpihenhetünk a csinos vaspadokon. Az utakat sok helyett virágok szegélyezik vagy lombdús bokrok, és sűrű fák vannak árnyékot. Elhagyva a vendéglőt, oly térre jutunk, mely ezelőtt igen alacsony volt, kitéve az árvíz pusztításainak. Most már föl van töltve annyira, hogy a Duna legmagasb árjától sem félhetni. Itt ott vannak kopár helyek, mert kezdetben ugyancsak neki láttak a fapusztításnak, de ezek mind ujlag beültetvék, és a főváros közelében sehol sem találunk oly kellemes ligeteket, mint e sziget több pontján. Általában a parkirozás izlésteljes, s ha az új ültetvények 2—3 év múlva összehangzatba jönnek a sziget régi fáival, alig képzelhetni valami kedvesebb és üdítőbb helyet, mint ezt, a Duna közepén.

A növényzet dús és virító. Az öntözésre a 110 hold területű sziget vízvezetékekkel van ellátva. Vascsövek futnak szerteszét a földben, s minden 100 lépésnyire egy csap áll ki, melyhez kaucsukcsövet illesztve, az egész területet az eső jótékonyágában részesíthetni bármely pillanatban.

A sziget levegője egyenletes. Az óriás fák fen tartják a szeleket, a víz pedig a léghőmérséklet

gyors változását akadályozza. Platánok, hársak és nyárfák alatt haladva jutunk az ugynevezett „nyaralóhoz,” melyet József nádor építtetett, a Klarissza apácák után az ő birtokába menvén át a sziget.

Az épület egy repkénynyel befutott romhoz támaszkodik, mely szilárdan áll most is, s bolto-

Ez a sziget legérdekesebb történeti maradványa.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy e hely még távol van a nyaralótól, s hogy a nyaraló előtti óriás platánok alatt meg szokott pihenni a közönség, hol szintén zenekar fogadja, s hol terített asztalok közt táncpad is vár.

A sziget ezután következő részein fenyves ligetek mellett haladunk, s ha a legsűrűbb ligetnek tartunk, jutunk a nagy romokhoz, melyek körül egész dombokat alkotnak az összedőlő zárda-épületek romjai. Ezek fölött már fenyvek és bokrok nőttek.

A romok környékének sűrűiben mindenütt találunk egy-egy szép árnyas helyet, ellátva padokkal, virágbokrokkal, stb. A ki szereti a magányt, ide húzódhat, s hallgathatja a fenyves liget madarainak énekét.

A templom romjai közt oly tág a tér, hogy több ismerős kör is szabadon letelepedhet benne. Az egész templom hossza 80 lépés.

Ez alkalommal bemutatjuk

az artézi kút is, mely a fürdőt látja el gyógyvízzel.

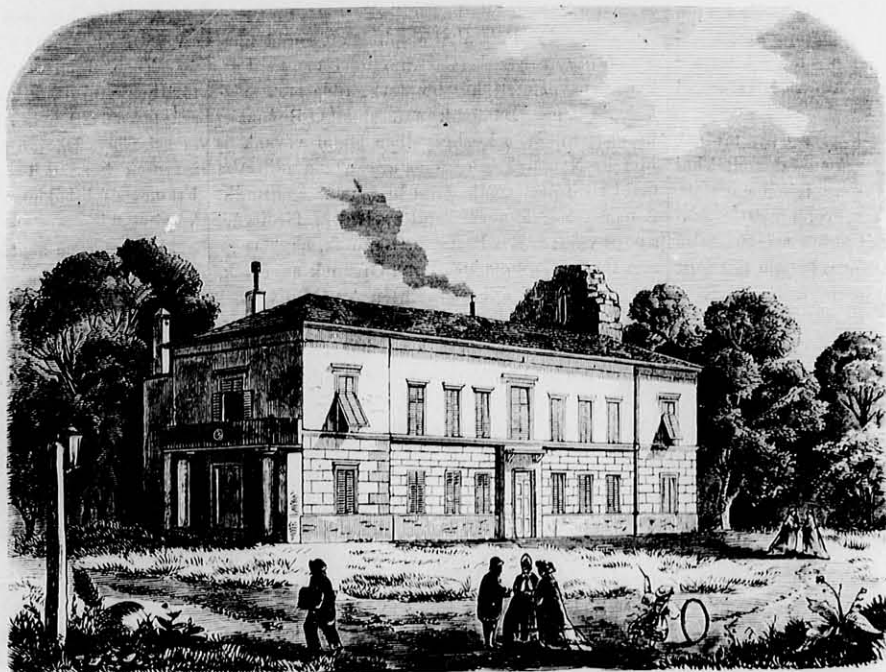
Zsigmond Vilmos ismert bányamérnök volt az, ki egész határozottan kimondotta, hogy a Margit-sziget alatt gyógyerejű meleg forrás van. Tudományos okait előterjeszté a tulajdonos József főhercegnek is, ki aztán a kísérletek tételébe bele is egyezett, s a sikertől tette függővé, ha e helyiséget a szenvedő emberiség javára egészen átalakítsa-e. A tudományos mérnök rögtön hozzá kezdett a vizsgálatokhoz s annak eredménye az lett, hogy már 1866 telén hozzá fogott egy artézi kút furásához.

E célra a sziget felső végénél, az ó-budai eszesnél választottak helyet, alig néhány lépésre a Duna vizétől. A furás 1866. dec. 21-én vette kezdetét, s 1867-ben május 13-án, midőn már 63 ölnyre hatolt le a furó, egyszerre meleg víz bugygyant föl oly bőségben, melyre alig számítottak. Az első vizsgálat ugyan is földerítette, hogy a forrás egy óra alatt 100,000 akó 35 foknyi melegségű vizet adhat. Később egy 5 ölnyi hosszú csövet illesztettek a fúrt lyuk felé, melyen át mint szökőkútból omlott a víz, és zuhogott a Dunába.

Az így nyert vízmennyiség a legnagyobb fürdő ellátására is elégséges. A víz tiszta, kissé kénes szagú. A forrásnál merítve, a pohárban hosszabb ideig szén-savbuborékok fejlődnek. Fő alkotórésze szén-sav és magnézium. A hová hull, mindent köves kéreggel von be, a vasat pedig széttroncsolja, úgy hogy erős részecskéket kell használni.

A közölt kép úgy mutatja a kútat, a mint ez év májusáig állt. Most azonban a fa-állványokat lebontották, s e pillanatban falakat emelnek a kőművesek medence számára. E forrásból földalatti csövek viszik a vizet a fürdőépületbe.

Egy második artézi kút szintén furás alatt van a nyaraló mellett.

Margit-szigeti képek, IV. A régi nyaraló.

zata alatt vezet el utunk. Mily épület része e maradvány, most már nem lehet meghatározni. Néhány goth ablak éppen meg van rajta, de a falmaradványok sem a nagyságról, sem az alakról nem tudnak bizonyost beszélni.

Sokkal épebben megmaradt a Mária-egyház, melynek nemesak alapfalai vannak meg, hanem néhol az oldalfalak még egész magasságban fent

Margit-szigeti képek, V. Az artézi kút.

állanak. A rom belsejében a templom minden egyes része, az oltár helye, a szentély, az ugynevezett hajó, a sekrestye, mind tisztán kivehetők. A repkény néhol egész lombkárpittal vonta be a romokat, s a közeli sűrűből sűrű fák nyújtogatták át bitykös karjaikat.

Sárosy „Arany-trombitájáról.”

Az egész földön úgy, mint egyes külön ország kebelében minden korban léteztek s léteznek bizonyos eszmék, melyek az összes emberiség vagy amaz ország polgárságának irányát kiszabják, tetteiben vezérlik, vagy irodalmi termékeiben élénk kifejezésre találnak.

Fölötte érdekes volna az eszmék szülemését és kifejlését különböző fázisaiban figyelemmel kísérni, de akkor nem egy rövides hírlapi cikket, hanem egész könyvet kellene azokra áldozni. Itt pár főbbnek és befolyásosabbnak fölműltetésére szorítkozunk.

Az ó-kor gyáva helotizmusa a fejedelmet istenektől származtatta; előtte megjelenése alkalmával földre omlott, nehogy testével a fenséges ur arcára árnyékot vessen. Az európai művelt római, az ázsiai fejletlen méd egyenlő kitarással versenyzett a tulságos tiszteltben. Amaz az első rexeket égi diéskörbe vonta, istenekké változtatta s úgy imádtá; emez, ha uralkodója két-két hónyi időközben előtte megjelent, meg tisztulva hitte magát annak láthatása által. Az újkor szabad gondolkozása elismerte, hogy a királyok és császárok is csak olyan emberek, mint a többiek.

A középkor vallási fanatizmusa összetett kezekkel szeméit égre emelte, majd magába mélyedve imákat mormogott és bigott kétségbeeséssel mellét verte. A pápának, ki magát „servus servorum dei” nek írta, de tulajdonképen „dominus dominorum mundi” volt,*) kinek átkától a földkeresség keresztény részének koronás fő roszkettek. Leirataikat, rendeleteiket „sacra oracula,” „sacras constitutiones” névvel látták el, a nép meg teljes odaadással s hódolattal fogadta mind ezeket. Alig valának néhányan, mint Hutteni Ulrich s Rotterdami Erasmus, kik a pápa-fejedelmek ellen szólni mertek.

A középkor függés utáni vágya a feudalizmus örjögő nyilatkozataiban annyira esigázódott, hogy a ki másnak nem lehetett vazallusa, a napnak ajánlotta fel feudális hűségét. Az újkor függetlenségi törekvése minden világi s egyházi békót lerázni óhajta, s ha őrei le nem oldják azt, titáni erőfeszítéssel ketté törte, s darabjait az örök arcába vágja, mint vágta a francia nép XVIII-dik Lajosnak, midőn őt a vérpadra hureolta.

Hajdan az uralkodók voltak fenségesek egyedül, ma már a nép is vindikálja magának a fenséges címet. Az ó-s középkorban a fejedelmek végeztették ki rákásra az alattvalókat, kiknek isten kegyelméből uraivá lettek, jelenkorban a népek telik benne különös nagy kedve, ha a koronás főt bukni látja vagy elker-

getheti, mint a jobb sorsra érdemes mexikói Miksa, vagy az igazságosan bünhődött spanyol Izabella s többek példái beszélik.

Az érintett eszmék irányozták és vezették vagy irányozzák és vezetik még ma is az emberiséget

kezde érezni, hogy uralkodnak fölötte. Rouseau, Voltaire s az encyklopedisták nem álltak elszigetelten a hirdetett ígével. Az idő s körülmények annyira fejlesztették a népek értelmét, hogy meg is érthették azt. A francia nemzet tapsolt az új eszmék apostolainak s befogadta a tanokat, melyek rendkívüli hatása következtében, egyéb körülmények által is gyámolítva, megszületett az első nagy forradalom 1784-ben, melynek, bár esőndes kiadásban párja a magyar 1848-ban.

1848-ban pár nap alatt többre haladt a nemzet az egyenlőség, szabadság s testvériség érvényre juttatásának munkájában, mint 48 előtt századokon keresztül. S dacára, hogy titkos ármány, nyilvános ellenség, pénz s hatalom, szóval minden eszök ellenállott e haladásnak, folytattuk küzdelmek s harcok árán is. E küzdelmek és harcok nemcsak a külső invázióval, de a felbujtott, félvezetett nemzetiségekkel is vittak, fegyverrel s szóval, a mint kellett, a

Margit-szigeti képek, VI. A Mária-egyház romjai.

mint remélhető volt, hogy a közbelépés sikeresebb lesz, hogy a felizgult kedélyek hamarabb s jobban lecsillapultnak.

E küzdelmek és harcok között, melyek méltán kiérdemelték, hogy „szent” jelzővel illetessenek, született Sárosynak „Arany-trombitája.”

Az „Arany trombita” nem valami magasztos költemény, mert sokkal több kiesényes helylyel bír, semhogy annak lehessen mondaní, de nem is valami silány krónika-féle verszet, mert viszont sokkal több lelkesült, szép részlete van, semhogy ezzé lehetne degradálni. Népies mű a szó szoros értelmében, mely alázással a szegény viskók lakóihoz, hogy velük 13 lehetlen keresztül főbb személyeiben és mozzanataiban megismertesse a függetlenség történetét az orosz betörésig, hogy a csüggedőket tüzelje s minden polgárban a szabadság ügye iránt láng-szerelmet gerjeszzen.

Ennek eléréseért nem folyamodik ama végtelen eszközökhöz, melyekkel a közép és újkori, egyházi és világi függés érdekében írott művek sikerét iparkodtak szerzőik biztosítani. Ezek egyaránt telve valának szemkápráztató ígéretekkel. Azok, melyek az egyházi uralmat magasztalták égig, azok a földi vezeklőknek, földi gyótródőknek földöntúli boldogságot, mennyországot ígérték; melyek pedig a világi hatalmat diésőítették, hasonlóan az isteni eredettel álltak elő.

Sárosy földi célok elérhetése és sikeresítése miatt nem osztogatja az eget. Szól csak a tiszta és himzeten igazság nyelven. Aranytrombitájában különösen vigyáz arra, hogy az egyszerű földművesek, kikhez intézi, megértsek. Azért iparkodik azoknak észjárását, kifejezési módját ellesve, utánozni, mi mind végig sikerül; sikerül főleg azért, hogy egy-egy hosszabb részt egy-egy esattanósabb igazsággal fejez be, mi az előbb mondottak iránt is teljes bizalmat és hitet szálladít

Margit-szigeti képek, VII. A romok közt.

érvényesítették az egyenlőség, testvériség s szabadság roppant horderejű eszméit; egyszerre ájtárták s áthatották azok az emberi nem szabadságszeretőbb részét; egyszerre mindenki, ki emberi méltóságának tudatára emelkedett, csak azt

iparkodik azoknak észjárását, kifejezési módját ellesve, utánozni, mi mind végig sikerül; sikerül főleg azért, hogy egy-egy hosszabb részt egy-egy esattanósabb igazsággal fejez be, mi az előbb mondottak iránt is teljes bizalmat és hitet szálladít

*) Tabálón fejezi ki e viszonylatot, bár csak Rómára vonatkoztatva, a glossa következő pár verse:
„Roma tibi quondam servi domini dominorum;
Servorum servi nunc tibi sunt domini.”

meg; szinte látni véli az ember, a mint az egyszerű pór vagy munkás, ki figyelemmel végig hallgatja, vagy olvassa, hogy bólingat helyesléseinek kifejezéseül.

Az is fölötte helyes eljárás, mit szerző az igazságok kimondásánál alkalmaz. Ugyanis nem fejezi ki azokat elvontan, a szegény, mivelletlen ember ismeretkőrén kívül eső fogalmakkal, hanem belül marad az ismeretkőrön, a mennyiben oly képleges szemléltető szólásmódokat használ, melyek az első perere meggyőzők. Különösen nagy szolgálatot tesznek neki ez eljárásban a példabeszédek, melyek mindenki, de különösen a nép fiai előtt általánosan ismertek, melyek leggyakrabban évszázadok alatt meghiggadt bölcsességet s sarkigazságait foglalják magukban.

A példabeszédeket pattogatja kivált ott, hol egyenesen felvilágosítani kíván. Nem leplezgeti a nép hibáit, nem takargatja botlásait, hanem szemébe mondja bátran, nyíltan. De viszont érdemeiből sem von le, a dícsérettel sem fukarkodik, ha a szükség úgy hozza magával. Szóval, a hol kell, méltányol, a hol kell, ostoroz. Így, hogy csak egy példát említsünk, az új szabadságot sok helyen félremagyarázták, álokoskodások alapján zabolált lankodtak. Sárosy tehát e bal magyarázatok érdekében egy külön fejezetet írt, hol többek között így szól:

Másutt úgy fogják fel az új szabadságot,
Hogy fel kell osztani az uri jószágot,
Miért legyen többje az urnak mint másnak!
Neki esnek tehát a földfoglalásnak!
Majorsági földet és uri legelőt
Foglalván, elszántják az úr orra előtt.
Sőt hogy tetőpontra hágjon a gyalázat,
Néhol fel is török a volt úri házat.
Igy tettek Békésben, így tettek Tolnában:
De reszesültek is a törvény sulyában.
Mert a magyar kormány körmükre koppantott
S váltig keserülök az elfoglalt hátul.
De hát vegyük is fel a dolgot jónatul
— Hisz a magyar ember saját kárán tanul.
Atyafi! nem szídná kend össze a lelkét,
Ha szélér-szomszédja elszántná a telkét?
Ha úgy szép szerével házát elfoglalná,
Egyenlőség révén mindenét felfalná?
Biz azt mondaná kend: hóbó, pokolgyurta,
Hogy neked is legyen, kaparj te is kurta!
Tessék vagy ne tessék, arra kevés gondom,
Hanem atyámia én is csak azt mondom,
Hódoljunk annak az arany közmondásnak:
Mi magadnak káros, ne akard azt másnak!
Más tulajdonának „ne bántsd” a nótajá.
Az úri jószág sem a Csáki szalmája!
Tiszteljük a törvényt, ki azon túl hága.
Országuton kívül nyargal kívánsága.
Ki szabad rablást ért az egyenlőségben,
Azt felszokták kötni, ma is úgy mint régen.
Mert az egyenlőség csak oda megyen ki,
Hogy a törvény előtt egyenlő mindenki!
S úr-e vagy paraszt-e? nem tesz különbséget,
Harcolunk, adózzunk kell a közös végett.

Az „Aranytrombita” hangja, melyen tartva van, végig a becsületes jó szándék és hazafiai érzése. Ha mégis nem ment közben-közben a tulságtól, ha itt-ott a fajgyűlölet erős kirívó színekkel mutatkozik, oka abban keresendő, hogy már írása előtt a szerb-oláh s rác-mozgalmak, szakadásra irányuló magyar-ellenes tüntetések javában folytak, hogy már ekkor egyre zajlottak a harcok, melyek a magyar korona déli határát lángba borították s megtörténtek a kegyetlenségek, melyeket a felbőszült együttes idegen ajku elemek Sz.-Mihályon, Eszéken és Temerinben; Titelen Deb.-Bélicsón és Szent-Tamáson végrez vittek, melyeket Sárosy nem bír eléggé sújtó szavakkal illetni.

Ha az uralkodót, uralkodó házat oly kiméletlenül támadja meg, és a kamarillát pellengérré téve, mind annak elmondja, a mi rossz, a mi gyűlöletet keltő: oka szintén azon események miúlvoltában fekszik, melyek a magyar hazája, szabadsága s nemzetisége ellen irányoztattak.

Hiába, ha a kehely csordultig van örömmel, nem lehet azt mosolygó arccal kiüríteni; ha a szív és hontérzés gyökerében van megsérteve és az

indulat, a harag, a düh s bosszú kifakadásai dagad, nem adhat az ajk édes beszédeket, nem zengheti a lassu, ábrándos dalokat. Ha a folyam vizét a vihar fenéki felkorbácsolja s a hegyről alómló sűrű hóaradvány medréből kiemeli és az iszapos partot mossa, az nem ragyoghat kristálytiszán, nem tükrözheti vissza az aláfénylő derűs kék eget: így nem zenghet Sárosy az elszakadni törekvő nemzetiségek magasztalását, nem dícsőíthette a lépten-nyomon alkotmányosított kormányt, és nem a fejedelmet sem.

Sárosy felhasználta ellenük a nép legfanatizálabb tüzelését, a zaitok, átok, gúny és csúfolás minden hatalmát, s rajtok ütött.

A negyedik lehetetlen például a kamarillát, a hetedikben a rác zendülést a legsújtóbb, leggyűlöletesebb módon írja le. Az elkeseredés, a bosszú tüze ég benne, s megvetésre és megtorlásra buzdit oly hangon, mely az akkori időkben vérforraló lehetett. De dícséretére legyen mondva, a népköltő nem hazugságokkal indokolja nagy haragját. Ő igaz okokat mond el, s nem másít meg semmit. Neki — fájdalom — a történetet nem kelle tuloznia, az eseményeket megnagyítania, úgy is rendkívüli voltak azok, rendkívüli levén az idő, melyben leviharoztak. Sárosynak állításai igazak, itéleti helyesek mindenütt.

Helyesen itéte meg az eseményeket, az események folyamatában szereplőket, bár néha látható ellenszenvvel, ha az ellenség embereiről szól. Még azokat is inkább nevétségessé ohajította tenni, mint igaztalan rágalmakkal becsinézni, mire példa Jellasiak jellemzése. E jellemzés kisé pikáns, de ki meri tagadni, hogy egy hadvezér illetén leírása azt eredményezi, miszerint az ellen merszet kap, s ez a bátorság szülőanyja és előpostája.

Mily egészen másképen jár el saját ügye harcossáival, a jog- és igazságért küzdőkkel: Görgey, Perczel, Damjanich, Klapka, Bem és Kossuthal, midőn festi őket. Valódi szeretettel, odaadással rakja össze képüket s szinte gyönyörködni látszik bennük, szinte boldog a tudatban, hogy ő is az általuk képviselt ügyért buzog. Görgeyben — az orosz invázió előtt még — a geniális tábornokot, Perczel, Klapka és Damjanichban a rendületlen bátorságot, Kossuthban az elragadó honszerelmet, apostoli ihletű lángnyelvet s a haza boldogítására rajongó férfit, Bemben az összes katonai éretnyket rajzolja s magasztalja. Legkedvencebb emberei Kossuth, Bem s Damjanich. Bennük rajzolásában az adott kép szinte bombasztá válik:

... ha Erdély hegyeit mind egymásra raknák,
S az így készült hegyet mind angyalok laknák,
Annak legtefejtén Bem dícsőségének
Az ég angyalai szobrot emelnének,
Melyre felállítják Bem títit is magát,
Hogy kézzel szedhetné az egék csillagát.
Sőt a díszjelekhez, miket fölünk kapott.
Mellére tűzhetné a ragyogó napot.
Az uristen pedig a bombák helyébe,
Saját menyköveit juttatná kezébe,
Még akkor sem lenne Bem nagyobb magánál,
Minden fővezérek vezér-esillagánál.

Szembetűnő Bem irányában az előszeretettel, mely e sorokból egész melegséggel és áradzó lelkesedéssel sugárzik, de alapszámban az itélet még sem hamis, mivel Bem csakugyan páratlan hadvezér vala. Szembetűnő a Jellasiak-csal való összehasonlításnál a kettő között az ellentét, és mintegy a költő eszme-elja bennük oda tendál, hogy ha a magyar ember sajtóságos természetétől inlittatva, a maga vezérért az ellenével összeméri — mert általában szereti magát és a magátét mással és máséval egybevetni — fölbuzduljon az eredmény mellett s igazságos ügye sikerében annál jobban bízzék és higgyen, mint ő bizott és hitt.

Jellasiak és Bem jellemzése alapszámba vive vizsgálva, teljesen igaz, a részletező erős kiszínezés a költő szabadság folytán jogos. Így áll a dolog minden jellemzésével. Idézhetnők a miniszterek, az országgyűlési elnökök leírását sorban, de ezek

már a forradalmi költeményeket tartalmazó anthológiából jobbbára ismeretesek. Nekem meg különben sem az vala célom- és szándékomban, hogy idézeteket közöljek, hanem az, hogy az egész költemény kiindulására és hangjára fordítsak figyelmet, mint a forradalmi költemények egyik érdekesebb darabjára.

Érdekes történetileg is, érdekes továbbá különösen azon férfiak balsorsánál fogva, kiknek nevéhez fűződik. Sárosy a leveretés és elnyomás korszakában főleg e miatt szenvedett üldözést és fogatott be. Elfogatását nem sokára követte a szerencsétlen végű Vachott Sándoré is. Vachott ugyanis Sárosynak Gyöngyösön bujdosztában segítségére ment, s a mennyire csak bírta, enyhíteni igyekezett annak sorsát. Az üldözött Sárosy egy éjjel házájánál talált menhelyet, de csakhamar mindketőjüket elérte a féktelenkedő hatalom karja.

Érdekes még végül a mű már csak azért is, mivel mind tartalmilag, mind alakilag vonzó. Vonzó különösen alakilag azért, mert verselése folyékony, pattogó, előadási modora egyszerű, megnyerő. Vonzó tartalmilag kiválokép azért, mert oly eseményeket rajzol, melyeken lelünk egész érdekelttségével és hevével csügünk.

Závodszy Károly.

Vegyes közlemények.

(I. J.) **Történeti naptár. Junius 15.** Róbert Károly 3-adszor koronázott magyar királylyá Budán 1309. — Baillet-Latour Tódor gr. osztrák tábornagy szül. Bécsben 1780. — Károly osztrák főleg és tábornagy Jourdan francia tábornokot megverte Wetzlárnál 1796. — I. Napoleon és I. Ferenc közt fegyverszünet kötött Alexandriában 1800. — Kleber francia tnök meggyilkoltattott Egyiptomban 1800. — Szász Károly, jeles költő és műfordító, szül. Nagy-Enyeden 1829. — Campbell Tamás, angol író, megh. Boulogneban 1844.

Junius 16. Jezdegríd évrénd kezdete: 632. — Hannibal carthagoi vezér átkelt az Alpeseken 218 K. e. — A török juniasorok kivégzetek Konstantinápolyban 1826. — IX. Pius pápa trónra lépett 1846. — III. Lajos Hessen-Darmstadt hercege trónra lépett 1848. — Zsigárdi ütököt 1849.

Junius 17. Országgyűlés hirdettetett Pozsonyba, a melyen aztán a rendek az adót 3 millió és 900,000 forintra emelték 1764. — A polgári rend Bailly elnökele alatt a francia alkotmányozó gyűlést nevezte gyűlésnek nyilvánította 1789. — A francia girondiata miniszterek lemondtak hivatalukról 1792. — Freiligrath Ferdinánd jeles német költő, szül. Detmoldban 1810. — Addison József angol költő meghalt 1719. — Gounod Károly Ferenc kitűnő zeneszerző, szül. 1818. — Iduha (Szász Károlyné) költőné, megh. Vizaknán 1853.

Junius 18. Daun osztrák tábornagy II. Frigyes porosz királyt megverte Kollinnál 1758. — Barkóczy János gr. esztergomi érsek megh. Pozsonyban 1765. — Idősb André János jeles zeneszerző, megh. Offenbachban 1799. — A waterlooi (Belle-Alliance) ütököt, I. Napoleon és a szövetségesek között 1815.

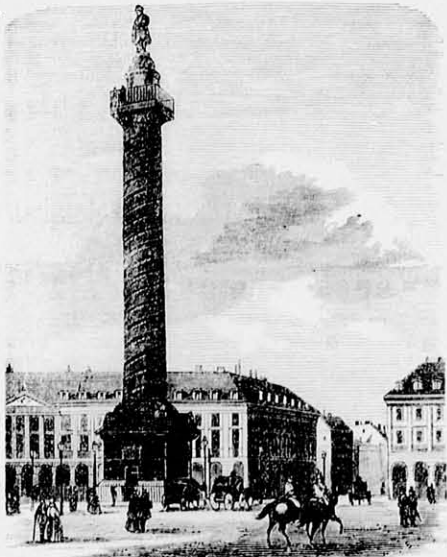
Junius 19. Földnélküli János angol király kiadta a nagy szabadság-levelet (magna charta libertatis) 1215. — Braunschweigi Keresztélyt a kath. liga aerei legyőzték 1622. — Barrow John angol utazó-író, szül. Dreyleybeckben 1764. — Moreau francia tábornok Höchstädtnél Kray osztrák tábornokot megverte 1800. — Miksa, mexikói császár, föbelvetett Mexikóban, Queretaróban 1867.

Junius 20. Pozsonyba országgyűlés hirdettetett, melyen a rendek a sauetio pragmatikát elfogadták 1722. — Mária Terézia királyné megjelent a magyar rendek közt Pozsonyban 1741. — A francia nemzetgyűlés a lapdahoz termébe vonult és esküt tön, hogy szét nem oszlik, míg az ország új alkotmányt nem nyer, 1789. — A francia nép a királyi palotát megrohanta és feldulta Párisban 1792. — A spanyolok Dupont és Vedel francia tábornokok serezeit elfogták és Franciaországba visszaszállították, 1808. — Adams József híres orvos-író, megh. Londonban 1817. — Asbóth János jeles gazdász, a Georgicon első igazgató-tanára, meghalt Zomborban 1822. — Conz K. T. német író, megh. 1827. — Viktoria angol királyné trónra lépett 1837.

Junius 21. XVI. Lajos francia király esadátjával együtt menekült Párisból, de elfogatott 1791. — Pompéry János író szül. Miskolcon 1819. — II. Ernő Szász-Coburg-Gotha hge szül. 1818.

(A Vendom-oszlop.) 1806-ban rendelte el I. Napoleon, hogy Nagy Károlynak a poroszoktól és osztrákoktól elfoglalt ügyekből emléket állítsanak, a La-Père

és Soudain építések azonnal hozzá is fogtak, és 1810. augusztusára el is készítették azt. Időközben azonban I. Napoleon azt határozta, hogy saját szobrát állítsa az oszlop hegyére, s Lanunay szobrász oly utasítást kapott, hogy az ágyukból az 1805-iki hadjárat győzelmes esztől készítsen domborműveket. A kő-oszlop belseje üres volt s lépcsők vezettek a magasba. A domborművek csavarszerű vonalokban kanyarogták át az oszlopot. A Bourbonok trónrajtásakor Napoleon-szobrát levették, s egy fehér lobogót tűztek helyébe. De jött III. Napoleon, ki nagybátyja szobrát, római imperatori öltönyben ismét helyreállította. — 1870-ben, III. Napoleon bukása után szóba jött a szobor ledöntése a törvényhozó testületben, de ott tudni sem akartak miemlékek pusztításáról. A commune azonban 16 munkást állított az oszlophoz, kik azt a talapzat fölött fél oldalt kivájva, egészen elkészíték a ledöntéshez, úgy hogy máj. 16-ikán csak a lincok által összekötöttébe hozott csavarokat kellett működésbe hozni és a 18,000 mázsa súlyú oszlop cizék rivalgása mellett a porba hullt.

A Vendôme-szobrot illetőleg legközelebb eszmécsere merült föl a nemzetgyűlési osztályokban. Egyik azt kívánta, hogy a fenálló talapzatra egyszerűen csak a háromszínű zászló tűzessék ki, nyole a mellett volt, hogy maradjon minden úgy, a mint van; egy, hogy Napoleon elő szobra által helyettesíttessék; végül egy, hogy a Béke szobra helyettesítse a talapzatra. De utóvégre is oda ment ki az e dőra kinevezett bizottság határozata, hogy Franciaország szobra állíttassék vissza. A szobor helyreállítása sokkal nagyobb nehézségekkel jár, mint kezdetben hitték; és közben hat féldomborműve egészen tönkre jutott, ezek a követkző jeleneteket ábrázolták: az elchingeni hídon átvonulást, a donawörthi esatát, Napoleon Bécsből elutazását, Mack tk. kapitulációját, a francia gárda bevonulását, s azon jelenetet, hol a Hír elbeszéli a Szajnának a nagy hadsereg díszőségét. Arról is szó van, hogy az oszlop belsejét kő helyett vasból állítják helyre.

Hírek.

— (Országgyűlésünk mind két háza) ülést tartott vasárnap, s ez volt a jelen ülészek befejezése, melyben fölolvasták a szeptember 14-ikeg elnapoló királyi leiratót. Az országgyűlés két háza még meghasonlásban oszlott el az urbéri természetű törvényjavaslatok körül fölmerült ellenkezők miatt.

— (Kazinczy-alapítvány.) A nemzeti adakozásokból létrejött Kazinczy-alapítványának célja volt Kazinczy emléket Széchenyi fontartani, a nagy nyelvreformátor utódait segíteni s az árvákat neveltetni. A begyűlt összeg biztosítani látszott e célok elérését. A kezelő bizottság azonban a tőkét — öt-hatezer forint kivételével — beledípte az emlékházba, s most már az árvák neveltetésére nincs meg a kellő érpénz. Emel-fogva a „Hon,” mely ez ügyet szőnyegre hozta, föl hívja a bizottságot, hogy a nyilvánosság előtt adjon fölvilágosítást.

— (A nemzeti múzeum) természetrajzi osztálya újra rendeztetve, e hó 7-ikén nyílt meg, számos új állattal, melyek a Xántus által eszközölt kelet-ázsiai gyűjtésből valók. Ez alkalommal nyílt meg a népművészeti osztály is, melynek rajzát és leírását lapunk jövő száma közli.

— (A műgyűjtemény) országgyűlési határozat szerint mielőbb Pestre költözni, a városi képviselő testület a helyiadg vagy telek kijelölésére bizottságot küldött ki. Az ügy jelenleg így áll: a bizottság az országton levő Kunewaldler-féle házat ajánlja, hol jelenleg az állatgyógyintézet, továbbá a szülési és seb-

szeti osztály van. Ha a kormány elfogadja azt, akkor az állatgyógyintézet a temető közelébe költözik, a sebészeti osztály az egyetembe, a szülési pedig a Rókusba, ha pedig el nem fogadják, akkor a hatóság a kerepesi uton, az evang. templom mellett „cifra”-korsma telkét ajánlja.

— (Zsindér Mór.) a tudományáról ismeretes benedécségisgbúvár, s a pannonhalmi könyv- és régiségértőre, e hó 5-ikén ünnepelte áldozásága 60-ik évét. Soká éljen a tudomány javára.

— (Scheff Páló lovag) 10,000 (tízezer) forintot adott a nemzeti színház vízvezetékének költségeire.

— (Az ideai magyar jogdíszgyűlés) szeptember 24. 25. 26. és 27-ik napján Pesten. Már eddig 746-an jelentkeztek a gyűlésben való részvételre.

— (Egy magyar ember Párisban.) Magyar ember, a ki a francia fővárosban megfordult, bizonyára ismeri az öreg Gríza Agostot, e derék, végtelen beszéletes magyar embert, ki a forradalomkor hagyta el hazáját, s háza mindig igazi magyar kör volt. Az ostrom előtt nejét és leányát Pestre küldte, ő maga pedig ott maradt, s ő volt az a magyar levelező, kitől egyik politikai lapunk ballon-leveletek közölt. A legutóbbi napokban elfogták, mert egy nemzetőri zászlóaljparancsnoknak emi adott. Csak az osztrák-magyar követ erőlyes föllépése mentette ki a fogságból. Igen örülünk, hogy e derék hazánkfa egyeb haj nélkül átszenvedte a sanyaru idöket.

— (Halálkozás.) Deák József a kir. itélőtábla tanács-elnöke, e hó 9-én reggel elhunyt 68 éves korában.

— (A természettudományi társulat) június 8-iki ülésében Balogh Kálmán az éghajlat befolyásáról az emberiség művelődésére, az amerikai Egyesült-Államok-ról és Braziliáról tartott értekezésében azon következtetésre tért, hogy az amerikai Egyesült-Államok műveltsége nem eredeti, hanem Európából átvitt. Braziliában a nedvesség és melegség kivül a passzát szelek is járulnak ahhoz, hogy az ő lakosság a polgárosodás majdnem ugyanazon fokán áll, melyen 300 év előtt állott. A kevés műveltség, mely Braziliában található, szintén nem eredeti, hanem európaiak által vitetett oda. Hogy itt a polgárosodás nem tud lábra kapni, annak oka a roppant természettani erők, melyeket az emberi szellem nem képes legyőzni. Így van azután, hogy a néger, ki az ottani mérsékletet eltűri, nem bír elegendő értelemmel a polgárosodásra; az európai pedig, ki a polgárosodást tudni terjeszteti, eltörpül a nagy melegség alatt. Szontagh Miklós a botanikus Nerle működését adá elő különös vonatkozással Magyarország növényzetére. — 6 órákor a nyilvános ülés véget ért s választmányi üléssé alakult át.

A m. t. akadémia nyelv- és széptudományi osztályának jun. 5-én tartott ülésében Hunfalvy Pál elnökölt. Az osztályülést megelőzőleg összes ülés volt: melyben a főtítár bejelenté, hogy a Nádasdydíjra 2 pályamű érkezett be: 1) „Egy lovag szerelme.” 2) „Világos.” A pályaművek jellegés leveléki rendben találtatván, lepecsételtettek s a művek átadattak Gyulai Pál osztálytitkárnak. Ezután Toldy Ferenc lépett a fölolvásói asztalhoz s egy XIII. századi magyar Kanonistáról (s Szent Margitról) mint íróról értekezett. Magyar Pál (Paulus Hungarus) Bolognában jogtudorságra tett szert. Ez időben alapította Guzman Domokos a róla nevezett szerzetes-rendet, melybe csakhamar a mi Magyar Pálunk is beállt s oly buzgóan bizonyította magát, hogy a hírneves Domokos őt Magyarországra küldötte proselytákat szerzeni. Pál készsévesen engedett a föl hívásnak s kivált a kunok közt szerzett híveket. Hanem a sors nem engedte, hogy soká működhessek; a bős tatárok 1241-ben agyonverték. Irodalmi munkásságát is fejtték ki, s számos compilatio maradt tőle hátra. — A mi St. Margit íróságát illeti, ezen körülményt egy új fölfe-dezésből vonja ki az értekező. Egy codexet fedeztek ugyanis föl Bécsben, mely olasz nyelven van írva, s melyen Margit, IV. Béla király leánya mint szerző van nevezve. Az azonban nem áll, hogy Margit olasz nyelven írta volna a könyvet, hanem igenis latinul. A codex ezen alakban csak fordítás. Toldi indítványozza, hogy az akadémia a codexet magyarul és latinul adja ki. Következett Brassai Sámuel ily című értekezése: „Commentator commentatus, pötygyezetek Horatius sermo két könyvéhez.” Tolláról a maradván, irányáról az embert szoktuk fölismerni. Brassai bécsi ezuttal sem tagadta meg magát, leborolta amagy magyarosán a német commentatókat, kik nem bíriák föl fogni Horatius szellemét. A commentálás után következett a compilatio. Barna Ferdinánd, a „Kalevala” érdemes fordítója, egy esomó fin hirlapi cikkéből szemelvényeket tűrt elő, úgy szintén fölborolta azon fin urakat, kik szívósek voltak megfordulni Magyarországon. És mindezen bossos adatok hívatva voltak kétségben kívül helyezni azt, hogy a fin és magyar irodalom közt csakugyan létezik kapcsolat. A fölolvásokból kitűnik, hogy fin tolványok Deák Ferencet kitűnő államférfinak s Petöfy Sándort elsőrendű költőnek tartják. Előrehaladván az idő, Hunfalvy vázlatosan mutatja meg Szabó László értekezését a titanok és gyászok nemzetiségéről. Az öreg ur szerint az emlitettek a kykloposokkal egyetemben nem absztrak alakok,

hanem valóságos népek, melyek eredetileg Egyiptomban laktak. Nem hagyhatjuk emlitetlenül az őz tudós egy nagyfontosságú állítását, a mi pedig abban áll, hogy a magyarok és németek már Egyiptomban szomszédok voltak. (!)

Irodalom. (Előfizetési fölhívások.) Ember György ref. népiskolai tanító előfizetést hirdet „Egy nagylélek története” című műre. „A tanügybarátok és tanfőrlak kezeibe — úgy mond a fölhívás — oly művet öhajtok adni, mely érdekes tartalommal biven és részrehajlatlanul adja elő a visszadléseket, a nyomort és sok-sok néptanítónak a megpróbáltatásokban igazán nemes lelkének küzdelmeit. Anyagot egy agg tanító levelei s naplójegyzetei szolgáltatnak ahhoz,” stb. A munka tiszta jövedelme a N.-Váradon létesítendő árvaház javára van szánya. Előfizetési díj 1 frt, és N.-Váradra (Teleki-utca 526. sz. küldendő. A munka junius végén jelenik meg. — Borsodi László pedig „Viszhangok” című költemény-füzére nyílt előfizetést 1 frtjával, díszkötésre 2 frtjával, s ez összegzek szerző neve alatt Pestre (kerepesi út 64. sz.) küldendők. A kötet julius elején jelenik meg.

— (Patterson Arthur) az „Academy” című angol folyóiratban tüzetesen ismerteté Kemény Zsigmond nem régen megjelent „Tanulmányait.”

Festészet. (Munkácsy Mihály újabb képei.) A „Nene Freie Pressé”-nek írják Düsseldorfból: „Munkácsy Mihály új festvénye a „Háborús idők,” melyről egyezben már megemlékeztünk, itt Düsseldorfban néhány nap óta Bismeyer és Krausnál van kiállítva, s valamint „A síralomház,” úgy ez is rendkívüli érdekeltséget kelt. Valójában a tépészkészítő magyar nők, kiknek egy sebesült katona hali kalandjait beszéli el, mint mélyen érzett lélektan kompozíció és színorvosi mestermű, egyaránt megragadó hatást gyakorolnak ránk. A megrendelő — egy angol műbarát — maga jött el, hogy a képet átvége és Londonba szállítsa, hol rögtön kiállítja. Goupil műkereskedő rögtön összekötötte tette magát a művészszel, hogy a képet metzés alá bocsáthassa, sőt még „pendant”-t is rendel meg hozzá. Munkácsy e cédőből tárgyalt a „Békés idők”-et világotta. Ez a heti bér kifizetésű ábrázolja egy falusi birtokon, s ezuttal ismét alkalma lesz a művészek a különféle személységek és temperamentumok jellemzésére. Mintán e képek az „Arany menyegző” és „Keresztelő” alakjában jelennek meg, bizonyára helyet találnak a festés hazájának szalonjaiban, mivel a magyar élet sajátosság rajzai. Munkácsy ezuttal egy eredeti tájképet is állított ki, mely egy őszi erdő bensejét ábrázolja. Bár a berendezés csak kevés vonással van előtűntetve, itt is fölismérhető a mester, ki a legegyszerűbb eszközökkel képes a természet hangulatot biztosan és tökéletesen kifejezni. Munkácsy e képet Bécsbe szándékozik küldeni, de tervét a nyár végénél vagy az ősz elejénél előbb aligha valósíthatja.”

— (A képművészeti társulat kiállítása) már csak e hó 20-ikáig lesz nyitva. Még az utolsó napokban is igen érdekes festményekkel gyarapodott. Így a Münchenben tanuló Weber Ferenc egy nagy festményt küldött; címe: „Szigetvár végpercei.” A vár egyik tornyának belseje tárul ki előttünk. A közepen Zrínyi Ilona térdel, kezében egy ógy kanóceal, melyet a löporos hordók fölött tart. Balról a vasas ajtónál három török látható, kik megdöbbenve állnak meg. A fiatal hölgy elszánt areal tekint feljók, s ki van fejzeve areán az erély és szilárd akarat, mely meggyőz bennünket, hogy számot vetett az élettel. A korrájak szép vonású ép úgy kintűntetik a jó rajzolat, mint a színek alkalmazása a határozottságot s az egész technikai kezelés a eset erőteljes forgatásit. Főkép kiemeljük Zrínyi Ilona arát, mely kifejező és kellemes. Székely Bertalan „Árvája” is hangulatteljes festmény. Ez genrékép, melynek keretüil egy padlás szolgál. A kőmény tövében egy fiatal, szomorú leány térdelve borul anyja areképére, melyet úgy látszik, a padlás lonjai közé vetettek. Az árva areában sok bu van kifejezve, még pedig minden érzéskalt rajzolású cik-cakkok, vagy omló könyvek, s vörösré dörgölt szemek nélkül. Kimo-sot fölcsernűt jött teregetni a padlásra, mint azt a hát-tér elárulja.

Színház. (A budai színházban) Latabár kassai társulata működik, több jó erővel, mint szerenésével. A társulatnak okvetlen megvannak hiányai — nevezetesen nincs jó énekösője — s a fővárosi közönség igen követelő. Hiányzik egy ügyes, leleményes rendező is, ki az előadásoknak tetészetes keretet adhatna. Ugy látszik, Latabár sem lesz szerenésesebb előideinél, ha csak Blaháné asszony, ki néhányszor fel fog lépni, meg nem hódítja a közönséget.

— (A nemzeti színház szünetje) jun. 16-ikától hat hétig tart, s addig a drámai tagok egy része Szegeden, N.-Böcskereszten és Temesvárt fog előadásokra rendezni. A szünet tanoda nyilvános vizsgái 16. és 17-ikén este lesznek a nemzeti színpadon. — Beza Ida k. a aug. 16-ikán szeptember végéig minden héten két dalmban fog vendégszerelője. — A nemzeti színház igazgatósága által népszínműre kitűzött 100 lb.

aranyos pályázat beküldési határideje aug. 31-én jár le, mire a pályázni akarók figyelmeztetnek.

Zenészet. („Ügyek dalai“) cím alatt egy közfilyelmet ébresztett zenefüzet jelent meg régebben. Most a második kötetre nyit előfizetést Langer Viktor (mert ő rejlik az Ügyek név alatt) 2 forintjával. E füzet zongorakísérettel kilenc dalt fog tartalmazni ifj. Ábrányi Kornél, Csepregli Ferenc, Dux Lajos, Gyulai Pál, Petőfi, Szász Gerő és Tompa költeményeire. Az előfizetési pénzek július végeig, mikor a füzet is megjelenik, Taborszky és Parsch zeneműkereskedésbe (Károly utca 1. szám) küldendők.

— (Uj hangjegyek.) „Sechs Lieder für eine Singstimme mit Begleitung des Pianoforte in Musik gesetzt, von Edmund von Mihalovich.“ Itt Pesten jelent meg, s megemlíjük, mivel beküldött hozzánk, noha mint látszik, nem magyár közönség részére van írva. — Megjelent továbbá Taborszky és Parsch zeneműkereskedésében „A telkesedés dala,“ férfi négyes, szövegét írta ifj. Ábrányi Kornél, zenéjét Liszt Ferenc.

Megjelent új könyvek: a „Philologiai Közöny“ negyedik és ötödik kettős füzeté érdekes tartalommal, mely következő: „A saturnusi vers“ (vége) dr. Hóman Ottótól; „A saturnusi versekben ránk maradt föli-
rakatok,“ ugyanattól. „A latin particulák“ Szénássy Sándortól. Mutatvány Coulanges „La cité antique“ című művéből (folyt.) Bartal Antaltól. Az Odyssea I. és II. énekének szerkezete, Harrahr Bélától, stb. Szerkesztik és kiadják Bartal Antal és dr. Hóman Ottó egyetemi magin-tanárok. Teljes számu példányok az előfizetési áron (4 ft) még kapkátok. Az illető összegek a szerkesztői hivatalba, mérszáros-utca 2. szám intézendők.

A „Természettudományi Közöny“ júniusi füzeté ismét tartalomdusban jelent meg, mint fobb cikkeiből is látható: „Az állatok szaporodása“ Kriesch Jánostól; „A physikai világ communistikus irányzata“ Szily Kálmántól; „Darwin legújabb könyvéről,“ „A vegytan elemei,“ stb.

Csáthynál Debrecenben megjelent Nagy Sándor angol nyelv-tanának V. — VIII. füzeté.
— „A magyar mérnök és építész-egylet Közönye,“ szerkesztik Ambrozovits Béla és Ney Béla, májusi füzet. Tartalma: „A miskolc-bánrévi vasút“ Wimmer Vilmostól, „A Duna gőzviszonyainak alakulása Buda-Pest közt 1870 — 71-ben,“ Andrassy Gyulától, „Ismeretéseik,“ stb.

— „A gyógyfürdők és égvényes savanyúvizek alkaterseinek hatása és használatáról, különösen Hérsalfvára alkalmazva,“ írta dr. Karlovsky Lajos.

Szerkesztői üzenetek.

— S. J. „Legi vármónok és epigrammák“ nem közölhetők.
— N. Várd. „A bánatos leány“ közölhetlen, s általában oly zsenge kísérlet, hogy semmi máz nem tünik ki belőle, csak az, hogy a ki írta, nem ismeri még a vers kollékeit.
— „A gyermek fölhalála“ című versben van érzs, de pongyolán előadva.
— L. Jenő. Pest. Nem tudjuk, hogy a kórt számokat K-re, vagy Pestre kell jűkűk; egyébránt a kiadóhivatal rögtön átadja.

Közölhetlenek: Sz. Sz. k sa-szonnyhoz. — Szendergő kedvesem, — Hozzá — Hol a hang — című versék.
— Szegedre H. A legutóbb küldött képek már közölve voltak lapunkban.
— Szolnokra P. J. Nagy terjedelmű közleményeket nem szeretünk adni. Valamely érdekes és, rövide re vonva közölhetnénk; de előbb ismerünk kell azt.

TARTALOM:

Cikkek: „Az igazságügyi új miniszter.“ — „Lantomhoz.“ — „Ulwardi Grótotól.“ — „Cenzúra és hadi törvényesékek.“ (Vége.) — „Közi: Szokoly Viktor.“ — „Vasúti hidak a Tiszán.“ — „H. V. s-tól.“ — „A ledűtött Vendom-oszlop.“ — „Bűnbűdés.“ (Vége.) — „Hilbert K-tól.“ — „Mi volt Pest azelőtt?“ — „A Margit-sziget.“ — „Sározy „Arany-trombitájáról.“ — „Závodsky Károlytól.“ — „Vegyes közlemények.“ — „Hirek.“ — Képek: Bittó István igazságügyi miniszter. — A szegedi vasúti hid. — A vasúti hid Algyőnél Szeged mellett. — Oreg katoná I. Napoleon porba döntött emlékénel. — Margitszigeti képek: IV. A régi nyaraló. V. Az ártézi kút. VI. A Mária-egyház. A romok közt.

Hirdetések.

Legolesobb illusztrált heti lap. Évenként pompás színnyomatu műlappal.

Előfizetési fölhívás

„Hazánk s a Külföld“

1871-diki jun. — szeptemberi folyamára.

Amu biztos tudatban figyelmeztetjük lapunk előfizetőit — a közlelő félyvel, — megrendeések megújítására, hogy a lapunkat már hetedik évben támogató részvét ezuttal sem esőkben, s előfizetőink díszes körével az új fél-évben is találkoznunk fogunk.

A közönség növekvő pártfogása bizonyára elő fog bennünket segíteni törekvésünkben, mi abból áll, hogy oly heti lapot adhatssunk, melynek tartalma szigorin valogatott, s minden közleménye a tudományok és ismeretek köréből új, vagy tanuláságon előadott legyen; míg szépirodalmi részében a szépirodalom kedvelői is megtalálják saját olvasmányukat. Az illusztrációk közlésében ezental is kiváló figyelmet fordítunk első helyen arra, a mi hazánkat illeti, melynek érdekes vidékeit, történelmi emlékeit, jótékony intézeteit, a népéletet, egyes eseményeket, azok érdekes szereplőit, de még a művészet körében fölmerült termékeket is ismertetjük, valamint a külföldi nevezetes eseményeket szintén bemutatjuk.

Figyelmeztetjük egyszersmind a közönséget, azon kedvezményre, melyre a lap nyújt előfizetőinek, kik a rendkívül olcsó előfizetési ár mellett csupán 30 krnyi esomagolás díj beküldése mellett oly díszes és nagy költségekkel járó színes nyomásu jutalomképben részesülnek, mint Székely Bertalan jeles művésztinknek.

„Az egri nők“

című gyönyörű történelmi festménye, melynek műbesét eléggé mutatja az a körülmény, hogy muzeumunk számára is megvásároltatott, s nemzeti képtárunk egyik ékességét képezi. E festményről maga a művész készített lapunk számára másolatot, s a külföld egyik legelső műintézte eszköli a kiállítását. A kép Eger várának 1552-ben történt hősies védelmét ábrázolja, s bizvást mondhatjuk, hogy hasonló szép műlap még nem jelent meg egyetlen magyar lap mellett sem. A műlapot minden egész éves előfizetőnk megkapja, habár csak évenegyenkénti előfizetéssel válunk is egész évséss.

Uj előfizetőink abban a kedvezményben részesülnek, hogy régiük évfolyamaink igen költséges kiállítás: Doboz, — Zrínyi és Frangepán. — Hunyady László busa s. — Huszár bravour. — Guyon tábornok és Bem diadala — című utalomképeinket 1—1 frtjával s 30 kr. esomagolási díj beküldése mellett rendelhetik meg.

Szokoly Viktor, szerk. társ. Kazár Emil, felelős szerkesztő.

Előfizetési feltételek:

Egész évre . . . . . 6 frt.
Félévre . . . . . 3 frt.
Gyűjtőknek minden 10 előfizető után egy tiszteletpéldány biztosított.

Előfizetési ivatek fölleslegesnek tartunk kibocsátani, miután a postautalványok által sokkal kényelmesebben és kisebb postabér mellett lehet előfizetni az előfizetést.

Figyelmeztetjük egyszersmind olvasóinkat a Hazánk s Külföld politikai testvérilapjára, a balközép-elveit valló, vasárnaponként egy nagy íven megjelenő:

„Heti Postá“-ra,

melynek egész évi előfizetési ára 4 frt, félévre 2 frt, évenegyre pedig 1 frt. Ez elterjedt lap vasárnaponként jelenik meg. Az „Athenaeum“ mint kiadó-tulajdonos.

Az előfizetési pénzek az „Athenaeum“ kiadó hivatalába: Pest, barátok tere 7. szám intézendők.

Éppen most jelent meg az „ATHENAEUM“ könyvkiadó-hivatalában (Pesten, barátok tere 7. szám) s általa Magyar-Erdélyország minden könyvkereskedésében kapható:

Képes természetrajz,

az állat-, növény- és ásvány-világról

különös tekintettel Magyarországra. Martin M. után átdolgozta dr. Dulácska Géza, 8 rész 1—620 oldal, 32 táblán 262 színes ábrával s fannetszetekkel. Ára esinos kemény kötésben 4 frt. (Általában érzett szükség volt már egy ily teljes természetrajz nálunk, s mind magánosok, mind könyvtárosok és tanodák több ízben kérdezősködtek egy ily kézikönyv után, mely nemcsak a tanodák, de a mezei gazdaság, erdészlet halászat, vadászat stb. előlével foglalkozók számára is minden előfordulhat esetben pontos és részletes fölvilágosítást nyújt.

Továbbá megjelent: ifjabb Emich Gusztáv

A kis lepkegyűjtő.

A lepkészet rövid kézikönyve, különös tekintettel a Magyarországon s főleg Buda-Pest környékén előforduló lepkefajokra és gyűjtésükre. Kezdők s az ifjuság számára, 17 színezett és 2 fekete kömöztetű táblával. Színes borítékba kötve 2 frt 80 kr.

JÓKAIMÓR „A köszivü ember fiai.“

Regény hat kötetben. — Ára 6 frt.

„VIRRADÓRA.“

Ujabb novellák négy kötetben. — Ára 4 forint.

Lázár Kálmán gr.: A légurai.

Képek a madárvilágból. 6 gyönyörű nagy képpel. Diskutésben 5 frt 50 kr.

Advertisement for Legujabb női ruha-kelmék (Newest women's clothing) by Hamburg Adolph. The ad features decorative borders and text describing the quality and variety of fabrics and garments available. It mentions 'fekete selyem-anyagok' (black silk materials) and 'Asztal-és ágyterítők' (table and bed linens). The price is listed as 1-10.

Kollarits József és fiai

legelső készfelnemű gyári raktárában Pesten, váci-utca az „YPSILANTI“-hoz legnagyobb választékban legújanyosb árakon kaphatók mindennemű férfi, női és gyermekfelneműek

Férfi ingek, rumburgi, hollandi vagy irlandi vászonzól, darabja 2 frt 50, 3 frt, 3 frt 50, 4 frt, 4 frt 50, 5 frt, 5 frt 50, 6 frt, 6 frt 50, 7 frt, 8 frt, 10 frt, 12 frt.
Férfi ball ingek, 3 frt, 3 frt 50, 4 frt, 4 frt 50, 5 frt, himzették, 6 frt, 7 frt, 8 frt, 10 frt, 12 frt, 14 egész 20 frt.
Férfi madapolan ingek, 1.50, 1.75, 2, 2.50, 3, 3.50, 4 frt.
Férfi színes ingek, 1 frt 50, 2 frt, 2 frt 50, 3 frt.
Férfi gatyák magyar, főmagyar vagy francia szabásra, félvaszonzól 1.50, 1.55, 1.60, tiszta vászonzól 1.75, 2, 2.50, 3, 3.50.
Férfi gallérok, kezélok, nyakkötők, felharisnyák és mindennemű vászon s batizt zsebkendők.
Női ingek vászonzól sima 2.25, 2.50, 3, 3.50, 4, 5 himzették 3, 3.50, 4, 4.50, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 14 frt, francia mell-varrással 4, 4.50, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12 frt.
Női háló-corseettek 1.85, 2, 2.25, 2.50, 2.75, 3, 3.50, 4, 4.50, 5, 6 egész 12 frt g.
Női francia derek-fűzők 1.50, 2, 2.50, 3, 3.50, 4, 4.50.
Női harisnyák legjobb minőségben pamutból, kőtégie 4, 4.50, 5, 5.50, 6, 7, 8 egész 15 frt, cónából 11—24 frt g.
Női alszösznyák s nadrágok porkából, esikos s pipet barchetből, éjjeli s pongyola fűzők, mindennemű vászon s ba szit zsebkendők.
Fűtőingek vászonzól, madapolanból s színesek a legújanyosb árakon, egy szintén fű-gatyák s felharisnyák.
Leányingek minden formában, ugyszintén leány corsetek s barnisnyák.

A legnagyobb választékban férfi és női téli alszösznyák s nadrágok, ugyszint minden téli árak, legújabb flanel ingek s selawlok.
Továbbá ajánljuk nagy raktárunkat rumburgi, hollandi s irlandi vászonzakban. Darabját: 25, 27, 28, 30, 32, 35, 10, 50, 60 egész 120 frt g.
Crens-vászonzól 12, 12.50, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20—25 frt g.
Vászonzsebkendők, kőtégie 3, 3.50, 4, 5, 5.50, 6, 6.50, 7, 8, 9, 10—20 frt g. batiztszösznyák 4.50—30 frt g.
Türülközők, kőtégie 5.80, 6.90, 7.50, 9.50, 10, 12 egész 20 frt g.
Asztalkendők, kőtégie 5, 5.50, 6 egész 12 frt g.
Abroszok és damaszt asztalkészletek 6, 8, 10, 12, 15 és 24 személyre minden áron.
Színes ágyi kanavászonzól, vége 9, 10, 11, 12, 13—16 frt g.
Fűgűnyők a legnagyobb választékban, egy ablakra 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15 frt párja.
Asztal- és ágyterítők, kavés abroszok s esemegek-kendők.
Menyasszonyi készletek 200 frttól 2000 frt g. kész felnemű s vászonzab a legelső kiállításban szolgálhatunk. Nagy árgyűzőkünköt kívánságra bérmentesen elküldjük.
Levél általi megrendel sok még az nap, melyen érkeznek, legjobb kiválasztásban s közölhetnek, es nagolási díjt nem számítunk.

Felelős szerkesztő: Kazár Emil. Szerkesztő társ: Szokoly Viktor. Kiadó-tulajdonos: az „Athenaeum.“ A képek Rusz Károly műintézetéből valók.

Pest, 1871. Nyomtatott az „Athenaeum“ nyomdái és irod. részv. társulat nyomdájában.